

Robert Fidos

GMINA BORKOWICE

Przewodnik turystyczny

Robert Fidos **GMINA**
BORKOWICE

Przewodnik turystyczny

Borkowice 2013

Wydawca:

Urząd Gminy w Borkowicach
ul. Ogrodowa 9
26 – 422 Borkowice
tel.: 0 48 675 79 10

Strona: www.borkowice.pl

E-mail: gmina@borkowice.pl

Wydanie pierwsze

Nakład: 1000 egz.

Redaktor techniczny: Karolina Dyl, Katarzyna Mastalerz

Korekta i adiustacja tekstu: Ewa Pikiel

Opracowanie graficzne, skład i przygotowanie do druku: Kacper Bąk

Fotografie: Damian Rek, Sebastian Trochim, Henryk Fidos,

Anna Bojanowicz, zbiory prywatne Roberta Fidosa

Na okładce: (1) Panorama Borkowic, Herb gminy Borkowice

(4) Figura Chrystusa w Borkowicach, plac zabaw w Ninkowie.

Druk:

PPW ASGRAF

26-500 Szydłowiec

Szydłówek 15A

Szanowni Państwo

Gmina Borkowice to malowniczo położona kraina u podnóża Gór Świętokrzyskich. Jej atutem jest nieskażona przyroda, czyste powietrze, lessowe jary, piękne lasy i wzgórza, a przede wszystkim gościnni i życzliwi ludzie. Tu żył i pracował niestrudzony kapłan, badacz historii i kolekcjoner pamiątek narodowych, ksiądz Jan Wiśniewski. Bogata historia tego miejsca, liczne zabytki, przydrożne figurki i krzyże zachęcają do jego poznania. Przyszłością gminy jest rozwój turystyki oraz rolnictwa i usług. Centrami turystycznymi powinny stać się: wyremontowany borkowicki pałac i modrzewiowy dwór w Rzuconowie. Rewitalizacja i renowacja zabytkowych parków, spichlerza, domu rządcy i innych zabytków, to klucze do rozwoju gminy Borkowice. Dopełnieniem tych działań będzie powstawanie gospodarstw agroturystycznych, ośrodków jeździeckich i rybackich, domków letniskowych, przystani oraz punktów widokowych. Wytyczone zostaną nowe szlaki piesze, rowerowe, jazdy konnej oraz trasy narciarskie. Zapraszam wszystkich do odwiedzenia naszej gminy i życzę miłego pobytu.

Wójt gminy Borkowice

mgr Robert Fidos

SPIS TREŚCI

1. GMINA BORKOWICE „W PIGUŁCE”	5
2. POZNAJEMY NASZE MIEJSCOWOŚCI	
Bołęcin.....	16
Borkowice	18
Bryzgów.....	44
Ninków.....	46
Kochanów	48
Politów.....	49
Niska Jabłonica	50
Radestów	52
Rudno	54
Rusinów.....	55
Ruszkowice	56
Rzuców	60
Smagów	65
Wola Kuraszowa	67
Wymysłów	69
Zdonków	71
3. ATRAKCJE TURYSTYCZNE.....	73
4. SZLAKI TURYSTYCZNE	82
5. BIBLIOGRAFIA.....	98
6. MAPA GMINY	99
7. NOTA O AUTORZE	100

GMINA BORKOWICE „W PIGUŁCE”

GMINA BORKOWICE – to gmina wiejska w województwie mazowieckim, w powiecie przyskim. Jej siedzibą jest miejscowość Borkowice. Przez wieś i gminę przebiega droga wojewódzka nr 727. Gminę zamieszkuje 4,6 tys. osób. W skład gminy wchodzi sołectwa: Bołęcin, Borkowice, Bryzgów, Kochanów, Ninków, Niska Jabłonica, Politów, Radestów, Rudno, Rusinów, Ruszkowice, Rzuców, Smagów, Wola Kuraszowa, Wymysłów i Zdonków. Wójtą gminy od 2010 roku jest Robert Fidos, a przewodniczącym Rady Gminy Tomasz Zdrał. Atutem gminy są walory przyrodniczo- krajobrazowe, ciekawa historia oraz czyste środowisko, a szansą rozwój turystyki i drobnego, przyjaznego środowisku przemysłu oraz rolnictwa i usług.

Gmina posiada duże zasoby ilów ogniotrwałych i ceramicznych oraz piaskowców i torfów.

Na jej terenie zanotowano 35 stanowisk archeologicznych od schyłkowego paleolitu po późne średniowiecze.

Ślady kultur: pucharów lejkowatych, amfor kulistych i łużyckiej odkryto w Niskiej Jabłownicy, Smagowie, Rzucowie, Woli Kuraszowej, Wymysławie i Zdonkowie.

Urząd Gminy

Rzeka Jablonica

WALORY PRZYRODNICZO-KRAJOBRAZOWE

Gmina leży na granicy Garbu Gielniowskiego i Równiny Radomskiej. 36% powierzchni gminy zajmują lasy. Przez jej obszar płyną rzeki: Radomka, Jablonica i Lutnia. Rozległe kompleksy leśne mają ciekawie wyłobioną linię brzegową, zróżnicowaną rzeźbę terenu z licznymi jarami i oczkami wodnymi. Na terenie gminy można spotkać rzadkie okazy przyrody, w tym dziewięć pomników przyrody: pięć dębów, olszę czarną, modrzewia, buka i platana klonolistnego – jednego z najstarszych i najokazalszych w Polsce. Duża lesistość i ciekły wodny stanowią idealne warunki bytowania licznych gatunków zwierząt. Najpiękniejsze punkty widokowe znajdują się na Krakowej Górze oraz w Bryzgowie, Woli Kuraszowej, Kochanowie i Wymysłowie.

Krakowa Góra

TURYSTYKA

KLIMAT

Gmina Borkowice położona jest w radomskiej dzielnicy klimatycznej. Stanowi ona strefę przejściową pomiędzy obszarem równinnym a wyżynnym.

Wiatry na terenie gminy wieją głównie z kierunku zachodniego, rzadziej północno-zachodniego. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi $+7,6^{\circ}\text{C}$ (średnia temperatura w styczniu -3°C , a w lipcu $+18^{\circ}\text{C}$). Średni roczny opad wynosi 540 mm. Okres zalegania pokrywy śniegu wynosi 68 dni, a okres wegetacyjny trwa 200–211 dni. Klimat w części południowo – zachodniej, a więc pagórkowatej i leśnej, jest bardziej surowy. Zimą jest tam temperatura o kilka stopni niższa.

Przez gminę przebiegają liczne szlaki turystyczne. Droga wojewódzka 727 jest częścią szlaku cystersów, biegnącego od Sulejowa w kierunku Wąchocka. Szlak turystyczny im. ks. Jana Wiśniewskiego (znaki zielone) rozpoczyna się w Skrzyńsku i biegnie przez gminę Borkowice, a kończy w rezerwacie Ciechostowice pod Szydłowcem. Na jego trasie znajduje się większość zabytków i atrakcji turystycznych gminy. Bazą noclegową są ośrodki wypoczynkowe w Toporni (na terenie sąsiedniej gminy Przysucha). Przez gminę biegną również turystyczne szlaki rowerowe Związku Gmin Radomka. Główną przystanią i punktem widokowym dla turystów jest owiana legendą Krakowa Góra. Swoją nazwę zawdzięcza królowi Kazimierzowi Wielkiemu, któremu przypominała wzgórze na Wawelu.

Panorama Borkowic

Klasztor w Borkowicach

WAŻNIEJSZE ZABYTKI

Pałac Dembińskich, styl eklektyczny z 1905 r., z parkiem w stylu angielskim i licznymi pomnikami przyrody.

Neogotycki kościół parafialny z lat 1829–1845 fundacji Małachowskich w Borkowicach; atrakcją turystyczną jest tu rzeźba św. Antoniego wykonana z samorodka galeny. Wokół kościoła znajdują się liczne tablice i pomniki ufundowane przez ks. Jana Wiśniewskiego.

Spichlerz kryty gontem z połowy XIX wieku w Borkowicach.

Modrzewiowy dwór Mokiejewskich z końca XIX wieku w Rzurowie. Inne – pozostałości po ośrodku przemysłu żelaznego w Rzurowie, dworki w Ruszkowicach i Ninkowie, nagrobki, figurki i kaplice rozsiane po gminie Borkowice.

OŚRODKI PARAFIALNE

Parafia Podwyższenia Krzyża Świętego w Borkowicach – erygowana w 1364 roku; pierwszy kościół z fundacji Duninów powstał w 1360 roku. W parafii żywy jest kult świętego Antoniego (odpust 13 czerwca). W maju wierni uczestniczą w procesji drogi krzyżowej na Krakową Górę.

Klasztor sióstr Benedyktynek Misjonarek w Borkowicach – siostry przybyły do Borkowic w 1939 roku. Od roku 1999 posiadają nowy budynek klasztorny, w którym prowadzą przedszkole.

Parafia Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Rzurowie – erygowana w 1977 roku. Od 1951 roku istniała tu kaplica. Nowy kościół poświęcono w 1988 roku.

Gminny Ośrodek Kultury

KULTURA

W gminie prężnie działa Gminny Ośrodek Kultury w Borkowicach z siedzibą przy ul. ks. Jana Wiśniewskiego 7. W ramach jego struktur działają świetlice wiejskie w Borkowicach, Ruszkowicach, Wymysłowie, Radestowie, Ninkowie, Smagowie, Rzucowie i Woli Kuraszowej. Przy GOK-u funkcjonują: zespół tańca nowoczesnego „Flesz”, liczne koła zainteresowań oraz Klub

Seniora. Gminna Biblioteka Publiczna ma swoją siedzibę w Borkowicach, w budynku Zespołu Szkół Ogólnokształcących. Na terenie gminy rękodziełem ludowym i artystycznym zajmuje się pani Izabela Jarząbek z Bryzgowa oraz mieszkanki Smagowa. W przeglądach śpiewaków ludowych gminę reprezentuje Marianna Fidos z Ruszkowic.

Zespół taneczny Flesz

Majówka na Krakową Górę

IMPREZY CYKLICZNE

***Majówka na Krakowej Górze** – uroczystość religijno-muzyczna, której pomysłodawcą był w 2002 r. proboszcz parafii w Borkowicach ks. Marek Lurzyński. Majówka jest organizowana w ostatnią niedzielę maja. Po mszy świętej jej uczestnicy udają się w procesji szlakiem drogi krzyżowej na Krakową Górę, gdzie mogą posłuchać muzyki oraz skosztować wielu regionalnych smakołyków.

***Wakacyjny Festyn Rodzinny** – impreza, która po raz pierwszy odbyła się w 2001 roku. Jest ona organizowana w ostatnią niedzielę lipca. Swoje umiejętności prezentują tu wychowankowie szkół, uczestnicy zajęć GOK-u i zespoły z terenu gminy. Miłośnicy muzyki mogą bawić się, słuchając takich zespołów jak Czerwone Gitary czy TSA.

Festyn rodzinny

***Festiwal Piosenki Harcerskiej i Patriotycznej im. Janusza Łąckiego** – organizowany od 2006 roku w listopadzie. Jego celem jest rozpowszechnianie piosenki harcerskiej, zachowawczej i patriotycznej. W sposób szczególny upamiętnia osobę Janusza Łąckiego –wójta gminy Borkowice zamordowanego w 1940 r. w Katyniu. W festiwalu biorą udział drużyny harcerskie, zespoły szkolne, soliści oraz zaproszone kapele i chóry.

***Narodowe Święto Niepodległości** – obchodzone cyklicznie od 1998 roku. Rozpoczyna się mszą świętą za Ojczyznę, której uczestnicy udają się pod pomnik pamięci przy Domu Strażaka, aby złożyć wiązanki kwiatów oraz zapalić znicze. W uroczystości biorą udział mieszkańcy gminy, poczty sztandarowe, harcerze i strażacy.

Festiwal harcerski

STOWARZYSZENIA

Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Gminy Borkowice – pozyskuje środki finansowe na organizację zajęć dla dzieci i młodzieży; jest organizatorem imprez kulturalnych, festynów i przeglądów.

Ochotnicza Straż Pożarna – składa się z czterech jednostek: OSP Borkowice, OSP Ninków, OSP Rzuców i OSP Wola Kuraszowa; ochotnicy posiadają nowoczesne garaże oraz wozy ratowniczo-gaśnicze; w 2011 r. OSP w Borkowicach została wyposażona w ciężki ratowniczo-gaśniczy samochód marki SCANIA; na stanie tej jednostki znajduje się również replika strażackiego wozu z sikawką z 1915 r.

Replika wozu strażackiego

Samochód ratowniczo-gaśniczy SCANIA

Związek Harcerstwa Polskiego – na terenie gminy działa 5 Wielopoziomowa Drużyna Harcerska im. Emilii Plater w Borkowicach; harcerze spotykają się w harcówce im. Janusza Łąckiego mieszczącej się w szkole w Borkowicach.

Fundacja „A jednak” – działa na rzecz odrestaurowania pałacu Dembińskich w Borkowicach.

Związek Kombatantów Rzeczypospolitej i byłych więźniów politycznych – koło w Borkowicach.

Lokalna Grupa Działania „Na Piaskowcu” – której członkami są gminy: Borkowice, Szydłowiec, Jastrząb, Chlewiska, Orońsko i Mirów.

Stowarzyszenie Kobiet Kreatywnych ze Smagowa.

Stowarzyszenie na rzecz budowy pomnika majora Henryka Dobrzeńskiego „Hubala” w Rudnie.

Drużyna harcerska

ZSO w Borkowicach

OŚWIATA W GMINIE BORKOWICE

Przedszkole Samorządowe w Ninkowie utworzone w 2012 roku. Posiada nowoczesne sale, plac zabaw oraz dostęp do wielofunkcyjnego boiska sportowego.

Zespół Szkół Ogólnokształcących w Borkowicach utworzony w 2002 roku. W jego skład wchodzi: **Publiczna Szkoła Podstawowa im. Janusza Łąckiego**, **Publiczne Gimnazjum nr 1**

oraz **Szkoła Muzyczna I stopnia im. Oskara Kolberga** z siedzibą w Ruszkowicach utworzona w 2011 roku. Uczniowie kształcą tu swoje zdolności w następujących klasach: fortepianu, klarnetu, akordeonu, saksofonu, trąbki, puzonu, skrzypiec, perkusji i fletu. W ZSO w Borkowicach działa drużyna harcerska. Szkoła posiada salę gimnastyczną oraz wielofunkcyjne boisko sportowe i plac zabaw.

Szkoła Muzyczna w Ruszkowicach

ZSO w Rzućwie

Zespół Szkół Ogólnokształcących w Rzućwie utworzony w 2003 roku. W jego skład wchodzi: **Publiczna Szkoła Podstawowa** oraz **Publiczne Gimnazjum nr 2**. Szkoła posiada salę gimnastyczną oraz wielofunkcyjne boisko sportowe i plac zabaw. **Niepubliczne Przedszkole sióstr Benedyktyn Misjonarek w Borkowicach** – utworzone w 1998 roku. Siedzibą przedszkola jest klasztor sióstr.

W gminie funkcjonuje również podległy Starostwu Powiatowemu w Przysusze **Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Rusinowie**, **Zespół Szkół Rolniczych im. Stanisława Staszica w Borkowicach** oraz **Niepubliczny Specjalny Ośrodek Szkolno- Wychowawczy S.A.K. „OPOKA” w Borkowicach**.

Boisko przy ZSO w Rzućwie

Turniej zapasniczy

SPORT I ZDROWIE

W gminie działają kluby: **Międzygminny Ludowy Uczniowski Klub Sportowy „PLATAN”** (zapasy), klub piłki nożnej **Ruszcovia - Borkowice** występujący w klasie okręgowej oraz UKS w Borkowicach i Rzurowie.

W gminie funkcjonuje stadion piłkarski w Ruszkowicach, kompleks boisk ORLIK w Ninkowie oraz boiska ze sztuczną nawierzchnią w Borkowicach, Rzurowie, Zdonkowie, Radestowie, Rudnie i Woli Kuraszowej.

Największym sukcesem sportowym było zdobycie mistrzostwa świata w zapasach przez Edytę Witkowską. Podstawową opiekę medyczną zapewniają w gminie: **Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Borkowicach**, **Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Chlewiskach** – Filia w Rzurowie oraz **Gabinet Stomatologiczny w Borkowicach**.

Ruszcovia w natarciu

BOŁĘCIN

POZNAJEMY NASZE MIEJSCOWOŚCI

Bołęcín – nazwa wsi pochodzi od staropolskiej nazwy osobowej Bołęta. W 1364 roku Bołęcín jest wspomniany w zapisie dziesięcin nadanych kościołowi borkowickiemu przez Piotra Borkowskiego herbu Łabędź. W 1569 roku wieś znajduje się w posiadaniu Anny z Borkowskich Wolskiej. Z tego okresu pochodzi wzmianka o rodzinie kmieci Sykułów. W 1693 roku Bołęcín zostaje sprzedany przez Szczawińskich Jakubowi Dziboniemu. Od tej pory Bołęcín dzieli losy majątku w Borkowicach, którego kolejnymi właścicielami były rodziny: Małachowskich, Platerów, Czetwertyńskich i Dembińskich.

W 1782 roku ks. Osiński w „Opisaniu polskich żelaza fabryk” podaje, że pod Bołęcínem w górze Krasny Staw pod lasem zwanym Modrzew, dobywają rudę żelazną brunatno-szarawą, ukrytą w siódmym sążniu. W Bołęcínie była karczma. Akta chrztu parafii Borkowice wymieniają karczmarzy: Pawła Plaskotę – 1799, Najdzika – 1807, Leona Siudka – 1818 i Karola Sikorę – 1834. W 1797 roku wieś składała się z 12 domów zamieszkałych przez 52 osoby.

W II połowie XIX wieku na zachód od Bołęcína urzędnik rosyjski założył małą wioskę pod nazwą Fadejówka Mała. Nazwę wsi zmieniono w 1924 roku na Tadeuszówkę Małą. Z czasem miejscowość weszła w skład wsi Bołęcín.

W 1844 roku w Bołęcínie było 11 domów dworskich i włościańskich. W 1880 roku było już 16 domów i 148 mieszkańców oraz 210 mórg ziemi. W 1910 roku w Bołęcínie stało 27 domów, zaś w 1972 – 23. W okolicach wsi ma swoje źródła rzeczka, zwana przez ludność Lutnią. Płyńie przez malownicze Borkowice, Gródek, Zdonków i wpada do rzeki Jabłonicy za Rykowem. Dawniej poruszała cztery młyny zbożowe.

W 1931 roku ks. Wacław Kaszewski pisał, że „ziemia w Bołęcínie licha, do tego niszczą wszelkie uprawy dziki. Mieszkańcy w nocy pilnują pól, a rano zmęczeni idą do pracy. Kobiety, tylko dwa razy do roku pieką chleb: na Wielkanoc i Boże Narodzenie”.

W 1932 roku rodzina Plaskotów ufundowała figurkę poświęconą przez ks. Jana Wiśniewskiego.

Figurka przydrożna

Na jej postumencie widoczny jest napis:

*Na cześć Niepokalanej Maryi Panny
Fundatorzy Piotr i Józefa ze Skorupów Plaskoty
w r. 1932 poświęcił X.J.W.K.S.P.B.*

Wójtami gminy Borkowice byli mieszkańcy Bolęcina: Jan Nawrocki (w latach 1917–1918) oraz Franciszek Stocki (1926–1927). W czasie II wojny światowej została tu zastrzelona 13-letnia dziewczynka – Marta Noga, uznana niedawno za ofiarę terroru hitlerowskiego.

Dziś Bolęcín zamieszkuje 50 mieszkańców w 21 domach. Przepięknie położona wśród lasów miejscowość to raj dla grzybiarzy i letników.

Uroki tej wsi uwiecznił na swoich obrazach malarz Janusz Dziurawiec. Do Bolęcina można dojechać gminną drogą od strony Rudna lub leśnym traktem od Janowa. Przechodzący przez Bolęcín zielony szlak turystyczny doprowadzi nas na grzbiet pasemka Garbu Gielniowskiego – Krakową Górę, z której możemy podziwiać panoramę okolicy. Podczas słonecznej pogody widać z niej siedem kościołów. Bolęcín należy do parafii Borkowice. Uczniowie z tej wioski uczęszczają do szkoły podstawowej i gimnazjum w Borkowicach. Wspólna dla Bolęcina, Wymysłowa i Rudna świetlica wiejska znajduje się w Wymysłowie.

Polne chabry

BORKOWICE

Borkowice w wiekach średnich leżały na pograniczu Mazowsza i Małopolski. Okolicę pokrywał jednolity kompleks lasów północnych obrzeży Puszczy Świętokrzyskiej. Trudne warunki bytowania nie zachęcały ludzi do osadnictwa na tych terenach. We wczesnym średniowieczu dokonywali tu ekspansji Mazowianie, którzy później cofali się na północ, za Pilicę, a ich osady przestawały istnieć. W pierwszej połowie XII wieku ogromne połacie w północno-zachodniej części Ziemi Sandomierskiej zostały nadane potężnym rodem Odrowążów i Duninów. Całość włości Odrowążów położona była na terytorium kasztelanii żarnowskiej. Protoplastą rodu Duninów był możnowładca śląski i palatyn Bolesław Krzywoustego, Piotr Włostowic herbu Łabędź. Za zasługi dla państwa piastowskiego Bolesław Krzywousty nadał mu kasztelaninę skrzyńską. Obydwie kasztelanie podlegały jurysdykcji kościelnej arcybiskupa gnieźnieńskiego. Duninowie założyli osady w rejonie rzek Radomki i Jabłownicy. Już w początkach XIV wieku dziedzicem Borkowic był rycerz Mikołaj Dunin Borkowski, kasztelan ciechanowski, który

w 1309 roku darzył gruntem kaplicę w Borkowicach. Zapis na pergaminie dotyczył pola pod lasem Ciesięcin z krzakami i łąkami za tym polem.

Pierwszy drewniany kościół z 1360 r. ku czci św. Mateusza Apostoła i św. Marcina z fundacji Duninów herbu Łabędź przetrwał do czasów Augusta II Mocnego. W 1364 roku Piotr Dunin – dziedzic borkowicki – zapisał kościołowi dziesięcinę ze wszystkich wiosek i pól. Rok później krakowski biskup Bodzanta wyznaczył wieś mające wejść w skład parafii Borkowice przynależnej do biskupstwa krakowskiego. Według kronikarza Jana Długosza do parafii tej należało w XV wieku jedenaście wsi: Borkowice, Bryzgów, Jabłonica, Kawy, Ninków, Polaków, Radestów, Ruski Bród, Ruszkowice, Wola Kuraszowa i Zdunków. Powstałe w XIV wieku dobra aż do 1945 roku nosiły nazwę Dóbr Rycerskich Borkowice.

Pierwszym znanym z imienia proboszczem parafii był Andrzej, który w 1400 roku pozyskał od Andrzeja i Protazego – dziedziców Borkowic, ogród i sadzawkę.

Od 1643 r. Borkowice z okolicą przeszły w posiadanie drzewickich dziedziców – Szaniawskich. Następni właścicielami dóbr rycerskich była rodzina Dzibonich, słynnych kuźników pochodzących z Włoch a osiadłych w Polsce za panowania Zygmunta III Wazy. 22 sierpnia 1722 roku stanął, kosztem Jana Dziboniego, stolnika Mściłowskiego, nowy drewniany kościół. Poświęcił go w 1793 r. biskup sufragan lubelski - Jan Kanty Lenczowski podczas misji odprowadzanych przez księży misjonarzy lubelskich, kosztem dziedzica i kollatora Antoniego Małachowskiego.

W 1726 roku właścicielem dóbr borkowickich stał się Jan Małachowski herbu Nałęcz, hrabia, kanclerz wielki koronny, kawaler Orderu Orła Białego. Był właścicielem największego w Polsce kompleksu dóbr, w skład którego wchodziło 9 miast i 234 wsie podzielone na klucze: białaczowski, borkowicki, ćmielowski, huciski, konecki, modliszewski, niekłański i włoszczowski. Interesujący nas klucz borkowicki, wyceniony na blisko 300 tys. złotych polskich, składał się z wiosek: Bołęcina, Borkowice, Długa Brzezina, Gródek, Januchta, Kawy, Kuźnica Ruskobrodzka, Rudno, Ruski Bród, Ruskowice, Wymysłów i Zdunków. W dwunastu wsiach były 173 domostwa, najwięcej w Borkowicach – czterdzieści pięć i Ruskowicach - trzydzieści trzy.

Kanclerz Jan Małachowski

Wojewoda Antoni Małachowski

Kanclerz preferował zakładanie w swoich dobrach manufaktur i fabryk żelaza. Pierwszy wielki piec hutniczy powstał w 1739 roku w Stąporkowie, drugi wraz z fryszerkami w Kuźnicy Ruskobrodzkiej. Jan Małachowski (1698–1762) ożenił się z Izabelą Humiecką, z którą miał pięć córek i czterech synów: Mikołaja, Stanisława, Jacka i Antoniego. Ten ostatni, Antoni Małachowski herbu Nałęcz (1740–1796) – hrabia, marszałek Sejmu (1780), sekretarz wielki koronny, wojewoda mazowiecki (1784–1795), senator odziedziczył po ojcu klucze dóbr: borkowicki, niekłański, ćmielowski i szczuciński.

Ożenił się z Katarzyną Działyńską w 1771 r. Miał z nią dwie córki: Mariannę i Konstancję oraz czterech synów: Ludwika, Jakuba, Józefa i Onufrego. Cierpiał na podagłę, chorobę leczoną wówczas kąpielami w żelazistej wodzie. Szukając jej źródeł, natrafił na nie w Nałęczowie. W roku 1783 wybudował kościół w Kadzidle. Za zasługi został odznaczony w 1776 roku Orderem Orła Białego. Dobra borkowickie, mające typowo przemysłowy charakter, przynosiły mu prawie 18 tysięcy zł-p. dochodu rocznie. W 1777 roku przychód z klucza wynosił ponad 46 tys. zł-p., z czego 86,8% przypadało na przemysł żelazny. Wydatki kuźnicze stanowiły jednak aż 93% wszystkich wydatków. 17 lipca 1787 r. w parafii Borkowice przebywał król Stanisław August Poniatowski. Odwiedził on fabrykę Antoniego Małachowskiego położoną w lesie pod Ruskim Brodem, zaopatrującą arsenały wojskowe Rzeczypospolitej w bomby, kule i kartacze. „(...) Gdy powóz królewski przybył na granicę Ruskich Brodów, ozwały się w lesie armaty stokrotnem uderzeniem, a pan Wojewoda zsiadłszy z konia, mówił do króla, dziękując mu za łaskę sobie wyświadczoną, po czem prowadził Monarchę do fabryki, przy której wielkie mnóstwo ludzi okrzykami witało króla, rzucając kwiaty i gałązki, ofiarując chleby.” W 1791 roku, w przeciwieństwie do swojego brata Stanisława – marszałka Sejmu 4-letniego, nie poparł ustawy konstytucyjnej.

Dawne inwentarze kościelne świadczą, że już w XVIII wieku było sporo wotów przy św. Antonim, które, gdy zaszła potrzeba ratować Ojczyznę, wraz z innymi srebrami na obronę kraju oddano podczas insurekcji kościuszkowskiej w 1794 roku. Antoni Małachowski zmarł w roku 1796. Majątek do chwili podziału znajdował się w ręku wojewodzianki Katarzyny Małachowskiej.

W latach 1795–1809 Borkowice znajdowały się na terenie zaboru austriackiego, będąc wówczas centrum dóbr borkowicko – niekłańskich należących do wojewodzianki Katarzyny Małachowskiej. W 1807 roku utworzone zostało Księstwo Warszawskie, które dwa lata później, po zwycięstwie Napoleona nad Austrią,

Katarzyna Małachowska

zostało powiększone o kolejne cztery departamenty, w tym departament radomski. W tym departamencie leżały dobra borkowickie. Po klęsce Napoleona w 1815 r., mocą postanowień Kongresu Wiedeńskiego utworzono Królestwo Polskie, złączone unią personalną z cesarstwem rosyjskim. Kraj został podzielony na województwa, obwody i powiaty, a od 1845 roku na gubernie, powiaty i okręgi. Borkowice znalazły się w guberni radomskiej.

Formalny podział majątku po Antonim Małachowskim nastąpił 16 maja 1815 roku w Borkowicach. Klucz borkowicki, niekłański oraz starostwo wąwolnickie otrzymał Onufry Małachowski herbu Nałęcz – hrabia, szambelan króla saskiego, senator z 1831 roku. Onufry zamieszkał w Borkowicach, gdzie wybudował pałac wzorowany na rezydencji stryja Stanisława, jaki powstał w Białaczowie.

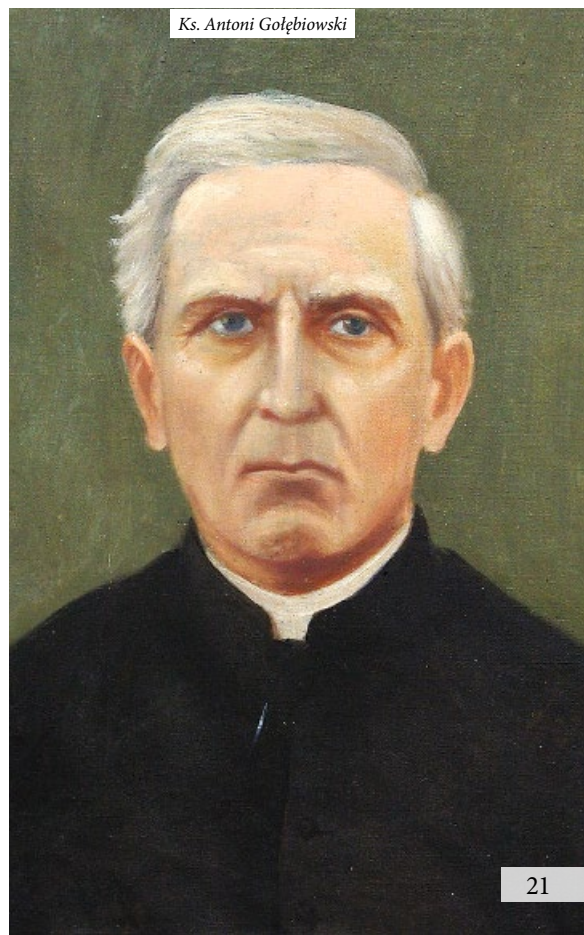
Maria Małachowska

Ożenił się z Marią hrabiną Tarnowską, z którą miał syna Stanisława (zmarł w wieku 5 lat). Jego dobra wyceniono na 16 tys. rubli srebrnych. Właściciel Białaczowa, gen. Ludwik Małachowski (brat Onufrego) miał trzy córki: Hortensję za Władysławem Małachowskim, Stefanię żonatą z Cezarym Broel Platerem i Taidę, która wyszła za Ludwika Rzewuskiego.

Katarzyna Małachowska i jej syn Onufry byli fundatorami neogotyckich kościołów w Niekłaniu Wielkim i Borkowicach. W 1828 roku rozebrano istniejący borkowicki kościół i z drzewa zestawiono trzeci z kolei, który miał być tymczasowy, do momentu wybudowania nowego, murowanego. Kościół ten poświęcił proboszcz Szymon Jałowiecki z upoważnienia biskupa w tym samym roku. Czwarty kościół w Borkowicach do dziś istniejący budowano w latach 1829–1846. Jego konsekracji dokonał biskup sandomierski Goldtman.

Kościół został zaprojektowany przez znanych architektów: Franciszka Marię Lanciego i Henryka Marconiego.

W omawianym okresie proboszczami w parafii Borkowice byli: ks. Stanisław Straszak (1804–1808), ks. Szymon Jałowiecki (1808–1834) – dziekan szydlowiecki. Od roku 1818 parafia należała do nowo powstałej diecezji sandomierskiej. Następni proboszcze to: ks. Mateusz Sokołowski (1834–1855), ks. Piotr Ignacy Cielenkiewicz (1855–1864), ks. Antoni Gołębiewski (1864–1908) aresztowany 22 października 1865 r. przez naczelnika wojennego okręgu radomskiego, a następnie oddany pod nadzór policji jako podejrzany o namawianie do udziału w powstaniu i odbieranie od powstańców przysięgi. W 1896 roku odnowił kościół. Ksiądz Franciszek Szpotowicz (1909–1913) powiększył w 1910 r. cmentarz grzebalny, opasał go murem, odrestaurował kościół i wykonał stacje drogi krzyżowej.

Ks. Antoni Gołębiewski

Antoni Gaszyna

Przyznano mu również pensję weterana walk 1863 r. Dzięki księdzu stał się bardzo popularny jako postać zasłużona dla Ojczyzny.

Po śmierci Onufrego Małachowskiego w 1848 r. i jego żony Marii w 1860 r. właścicielem dóbr borkowickich został Jan Tarnowski z Dziko-wa. Dobra jego zostały zadłużone ponad stan zastawów. Z litości wykupiła je Hortensja Małachowska, kierując się przywiązaniem do tradycji rodzinnych. W spadku dobra zostały przekazane siostrze Stefanii, żonie Cezarego Broela Platera.

Córka Stefanii i Cezarego Broel Platerów, Maria Broel Plater (1848–1895) wyszła za mąż 28 października 1874 roku za księcia Stanisława Czetwertyńskiego herbu Pogoń Ruska (1838–1916) ze Skidla. W 1876 roku urodziła im się córka Maria Karolina Józefina Czetwertyńska (Świętopełk) – księżna herbu Pogoń Ruska (zm. 1957). Po rodzicach odziedziczyła liczące ponad 6 tys. mórg dobra borkowickie. 20 lipca 1895 roku wyszła za mąż za hrabiego Stefana Józefa Dembińskiego herbu Nieczuja (1869–1934) z Przysuchy.

Maria Karolina Dembińska

W latach 1830–1831 Borkowice stanowiły, podobnie jak inne miejscowości, bazę zaopatrzeniową dla wojsk polskich walczących w powstaniu listopadowym. Duże zasługi w okresie powstania miał dziedzic Ninkowa płk. Franciszek Źarski – dowódca 6 pułku piechoty liniowej. Za wykazane męstwo w boju został w dniu 25 maja 1831 roku odznaczony **krzyżem Virtuti Militari**. Jego syn, 19 letni Napoleon Źarski, poległ 30 czerwca 1863 r. w boju pod Mechlinem. W 1928 roku jego szczątki spoczęły w zbiorowej mogile na cmentarzu w Smogorzowie. W powstaniu styczniowym wzięli również udział: urodzony w Janowie a zamieszkały w Kawach Antoni Gaszyna oraz urodzony w 1841 r. w Borkowicach ks. Ignacy Myślakowski, który zmarł jako proboszcz w Górze Puławskiej w 1898 roku. Antoni Gaszyna brał udział w bitwach pod: Wirem, Potworowem, Sulejowem i Stefankowem. W bitwie pod Wirem został ranny bagnetem w prawą rękę. Dzięki staraniom ks. Jana Wiśniewskiego otrzymał stopień podporucznika.

J. MIECZKOWSKI

1874

1894

VARSOVIE.

Rodzina Dembińskich – 1919 r.

Ojciec Stefana, hrabia Juliusz Dembiński (1837–1887), był synem Amelii Dembińskiej herbu Rawicz i Ludwika Dembińskiego herbu Nieczuja. Brat Ludwika, Henryk Dembiński był jednym z przywódców powstania listopadowego oraz Wiosny Ludów na Węgrzech. Juliusz Dembiński miał z żoną Heleną Wodziką trzech synów. Najstarszy Ludwik, żonaty z Marią Michałowską, otrzymał Góry i Polichno; Henryk, żonaty z Zofią z Tyszkiewiczów, Przysuchę; Stefan zaś, majątek Szyszczycy, który sprzedał. W 1895 r. Stefan Józef Dembiński ożenił się z Marią Karoliną (Marlinką) Czetwertyńską i zamieszkał w Borkowicach. Wraz z żoną wybudował około 1905 roku piękny, istniejący do dziś pałac. Stefan i Maria Dembińscy mieli siedmioro dzieci: Stanisława (ur. w 1896 r.), Marię Teresę (Marietka) (1897–1970), która wyszła za Adama Potockiego z Krzeszowic i Zatora, Teresę (Renia) (1899–1919) niezamężną, Stefana Antoniego (1901–1974) – ostatniego właściciela majątku Borkowice, Jadwigę (1908–1990), żonę Ignacego hrabiego Potockiego, a po jego śmierci Antoniego Radziwiłła – Operdorff, Zygmunta (1910–1985) i Różę (Rólka) (1915–1939),

żonę księcia Andrzeja Marię Czetwertyńskiego ze Skidla koło Grodna.

W 1913 r. dzięki wstawiennictwu rodziny Dembińskich, a w szczególności Henryka Dembińskiego z Przysuchy, posła do II i III Dumi Rosyjskiej, proboszczem w Borkowicach został ks. Jan Wiśniewski. Urodził się 3 maja 1876 roku we wsi Krępa Kościelna. Wyświęcony na kapłana w 1899 roku rozpoczął pracę jako wikary kolejno w: Kozienicach, Cerekwi, Ćmielowie i Stromcu. Po powrocie z wyjazdu zagranicznego został mianowany prefektem w Radomiu. Uczył religii w kilku radomskich szkołach.

W 1908 r. ksiądz Wiśniewski wydał pierwszy z XIV tomów Dekanatów – Dekanat opatowski. Zbierał pamiątki, pisał wiersze, był współtwórcą Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. W 1908 roku udostępnił zwiedzającym swoje prywatne zbiory jako **Muzeum PTK**. Jego działalność od wielu lat znajdowała się pod obserwacją władz carskich. Borkowice stały się dla niego kolejnym i ostatnim miejscem wytężonej pracy. W tej biednej i rozległej parafii wiejskiej liczącej ponad 6000 mieszkańców przepracował prawie 30 lat.

W 1914 roku hrabia Stefan Dembiński zaadaptował dawną karczmę na lokal dla sklepu. Towary sprowadzano z firm chrześcijańskich. Poświęcona 8 sierpnia placówka nosząca nazwę „Przyszłość” miała roczny obrót 35 tys. rubli. W 1915 r. front zbliżył się do Borkowic. Miejscowość przechodziła z rąk do rąk. Wokół łuny pożarów, płacz i walki niemiecko – austriackich żołnierzy z rosyjskimi. Między Wymysłowem a Rudnem doszło do potyczki wojsk rosyjskich i austriackich. Rosjanie rozkazali zasypanie wykopanych na rozkaz Niemców okopów na Krakowej Górze, pod Rudnem i Ruszkowicami. We wsiach panował głód, dochodziło do grabieży. Pomoc z Głównego Komitetu dowożona co miesiąc przez Antoniego Łackiego i Stefana Dembińskiego uratowała życie mieszkańcom okolicznych miejscowości. Jesienią 1915 r. ustały działania wojenne. Rosjanie wycofali się za Wisłę, zagarniając z majątku Dembińskich 55 koni. Nadzór nad tym rejonem kraju przejęli Austriacy.

19 października 1917 roku ks. Jan Wiśniewski odprawił nabożeństwo za gen. Tadeusza Kościuszkę w 100-tną rocznicę śmierci bohatera. Na środku kościoła wśród kwiatów stała symboliczna trumna, o którą oparto stary portret wodza w białej sukmanie i krakusce. W wygłoszonym z ambony kazaniu ks. Wiśniewski przypomniał życiorys Kościuszki oraz jego zasługi dla ludu i Ojczyzny. 11 listopada 1918 roku po 123 latach niewoli Polska odzyskuje wolność.

Niestety, odzyskana niepodległość nie była dana raz na zawsze. W latach 1919–1920 Polacy odparli zagrożenie ze strony Rosji Radzieckiej i zapewnili Ojczyźnie dwa dziesięciolecia wolności. W wojnie polsko – bolszewickiej wzięli udział mieszkańcy gminy Borkowice. Stanisław Glib uczestniczył w 1920 r. w bitwach pod Warszawą i Radzyminem. Według relacji ks. Jana Wiśniewskiego znał księdza Ignacego Skorupkę. Jan Mołdowa urodzony w Radestowie wstąpił do wojska w 1918 roku jako kapral – ochotnik i wzięł udział w wojnie 1920 r.

Głównym celem proboszcza stało się podniesienie poziomu oświaty i pobożności parafian. W latach 1914–1919 został współzałożycielem dziewięciu szkół. W 1914 założył sklep spółdzielczy „Przyszłość”. W czasie I wojny światowej pracował wraz z Antonim Łackim i hrabią Stefanem Dembińskim w Komitecie Obywatelskim, którego celem było zapewnienie bezpieczeństwa i niesienie pomocy ludności oraz w Komitecie Sanitarnym, który czuwał nad higieną wsi w celu zapobiegnięcia grożącym epidemiom. W latach 1916–1917, mimo działań wojennych, wybudował plebanię według projektu Zygmunta Słomińskiego, późniejszego prezydenta Warszawy. W 1917 roku ks. Jan Wiśniewski został mianowany kanonikiem gremialnym kapituły sandomierskiej. W tym czasie organizował wyjazdy parafian do Sandomierza.

Został odznaczony Krzyżem Walecznych. Syn Stefana i Marii Karoliny Dembińskiej, Stefan Antoni Dembiński, za męstwo na polu walki w wojnie z bolszewikami, odznaczony został srebrnym krzyżem Virtuti Militari. W wojnie z bolszewicką Rosją walczył również Jan Bielecki z Wymysłowa. Ksiądz Jan Wiśniewski uwiecznił te wydarzenia, fundując tablicę upamiętniającą poległych powstańców, uczestników I wojny światowej oraz wojny 1920 r. W 1918 r. wystawił w Ruszkowicach figurkę z Matką Bożą, godłem Polski i napisem poświęconym odzyskanej niepodległości.

W tym okresie w Borkowicach było 103 domy i 579 mieszkańców (w tej liczbie państwo Dembińscy z siedmiorgiem dzieci oraz nauczyciele, administracja i służba). W latach 30-tych administratorem dóbr hrabiego Dembińskiego był Władysław Weber (były porucznik Legionów Józefa Piłsudskiego).

W 1922 roku w majątku należącym do Stefana Dembińskiego w Borkowicach, znajdowała się zarodowa obora bydła rasy „szwyców”, będąca pod opieką Centralnego Towarzystwa Rolniczego. Reprodukatorów tego stada sprowadzano ze Szwajcarii. W majątku znajdowała się również owczarnia zarodowa. Hodowano w niej 241 sztuk matek, 55 skopów, 79 jarlic, 73 skopy roczne oraz 4 skopy sprowadzone z Pomorza. Roczna produkcja wełny wynosiła ok. 3080 kg.

W majątku Dembińskich obok tartaku Stefanówka koło Januchty, cegielni w Ruszkowicach, fryszerki w Kuźnicy i 4 młynów, funkcjonowały także mleczarnia i suszarnia płatków ziemniaczanych. Na majątek składały się 4 folwarki: Borkowice, Ruszkowice, Gródek i Zdunków. Ogólna powierzchnia majątku wynosiła 3513 ha, w tym ok. 2500 ha lasów.

Koło Gospodyń Wiejskich w Ruszkowicach – 1938 r.

W okresie międzywojennym gmina Borkowice wchodziła w skład powiatu koneckiego w województwie kieleckim. Gmina zajmowała w tym okresie obszar 8126 ha (4037 ha gruntów uprawnych, 3914 ha lasów), zamieszkała była przez 5920 mieszkańców z 14 sołectw obejmujących 22 wsie. W gminie w 1936 r. znajdowały się 1124 gospodarstwa rolne, 4 majątki (Borkowice, Radestów, Ninków i Ruszkowice), 4 młyny wodne, 1 tartak, 1 cegielnia, 1 fryszerka, 7 szkół powszechnych: Borkowice, Wymysłów, Ninków, Ruski Bród, Ruszkowice, Politów i Hucisko, 2 Ochotnicze Straże Pożarne (w Borkowicach i Ruszkowicach a od 1936 również w Ruskim Brodzie), 2 gminne kółka rolnicze, 4 Koła Gospodyń Wiejskich, gminna biblioteka w Borkowicach, Związek Strzelecki, Stowarzyszenie Młodzieży Katolickiej w Borkowicach, gminny Komitet BBWR w Borkowicach. Gmina prenumerowała czasopismo „Głos wsi”.

Największe wioski w tym czasie to: Ruski Bród – 696 mieszkańców, Ninków – 671 mieszkańców, Ruszkowice – 610 mieszkańców, Borkowice – 509 mieszkańców.

Najmniejszymi wioskami były: Radestów – 196 mieszkańców i Hucisko – 139 mieszkańców.

Rada Gminy Borkowice składa się z 16 radnych, 2 ławników, podwójciego i wójta – przewodniczącego Rady. Wójtami gminy byli: Józef Pokora (1918–1926), Franciszek Stocki (1926–1927), Franciszek Bielawski (1927–1932), Antoni Bielawski (1932–1934) i Janusz Łacki (1934–1939).

W latach 1918–1939 obok rodziny Dembińskich duży wpływ na rozwój miejscowości, parafii i gminy mieli ks. Jan Wiśniewski i wójt Janusz Łacki.

W 1919 roku ks. Jan Wiśniewski przeznaczył na pożyczkę państwową 2000 koron, srebrne monety, łyżki, swój pierścień kanonicki otrzymany od Dembińskich, a w 1920 r. z parafianami złożył ofiarę na konto plebiscytu na Śląsku.

W 1921 roku ks. Wiśniewski postawił organizację z salą domu ludowego, gdzie odbywały się odczyty, zebrania, przedstawienia i spotkania młodzieży.

Karczma w Ruszkowicach – 1923 r.

W tym samym roku, 13 czerwca założył i był pierwszym prezesem Ochotniczej Straży Ogniowej w Borkowicach. W 1931 r. wybudował dom parafialny przeznaczony na ochronkę, do którego w 1939 r. sprowadził siostry Benedyktynki Misjonarki do dziś opiekujące się kościołem parafialnym. We wzorowym porządku utrzymywał kościół, kaplicę, przydrożne i polne krzyże. Aby rozbudzić wśród parafian patriotyzm i poczucie dumy z Ojczyzny, fundował pomniki oraz tablice pamiątkowe związane z ważnymi wydarzeniami z historii Polski. Ksiądz Wiśniewski był również organizatorem Stowarzyszeń Młodzieży oraz biblioteki parafialnej. Wydał ponad trzysta publikacji i artykułów. W 1933 r. urządził na plebanii w Borkowicach wystawę pamiątek po królach: Janie III Sobieskim i Władysławie IV oraz pamiątek z kolejnych powstań narodowych. Dla upamiętnienia płk. Dionizego Czachowskiego ufundował pomniki w Jaworze Soleckim i pod Stefankowem. Ważnym źródłem dochodów parafii były świadczenia patronackie od rodziny Dembińskich. Obok znacznych sum pieniędzy dwór przekazywał na potrzeby proboszcza, wikarego i organisty bezpłatne drewno na opał. W 1934 r. w kościele miały miejsce misje przeprowadzone przez redemptorystów z Krakowa. W czasie ich trwania, jak również poprzednich z 1917 roku, postawione były krzyże misyjne ufundowane przez Marię Karolinę Dembińską.

Ks. Jan Wiśniewski utworzył w 1926 r. parafię w Ruskim Brodzie. W parafii Borkowice mieszkało 5772 parafian. W tym okresie w parafii działały następujące organizacje parafialne: Bractwo Różańcowe, Żywy Różaniec, Bractwo Szkaplerza M.B. Karmelickiej, Trzeci Zakon św. Franciszka, Apostołowie Modlitwy, Bractwo Wstrzemięźliwości, Konferencja św. Wincentego a Paulo, Akcja Katolicka i Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży.

Bardzo ważną rolę w integrowaniu mieszkańców parafii z dworem odgrywała hrabina Maria Karolina Dembińska. Osobiście wygłaszała referaty na temat początków państwa polskiego, chrztu Polski, cudu nad Wisłą, jak również udzielała praktycznych rad dotyczących np. założenia apteczki domowej lub temu, jak zapobiec porażeniu słonecznemu. W 1936 roku zorganizowała 6-tygodniowy kurs szycia. Wraz z księdzem Wiśniewskim była inspiratorką nauki śpiewu, którego próby odbywały się w pałacu, a później w sali ludowej. Młodzież borkowicka w dowód uznania za nieustrudzoną pracę na rzecz młodego pokolenia ufundowała księdzu Janowi Wiśniewskiemu w 25. rocznicę objęcia parafii (1938) pamiątkową kamienną tablicę. W uznaniu wszelkich zasług ks. Wiśniewski uhonorowany został wieloma odznaczeniami i orderami. Były to m.in. złoty krzyż zasługi za osiągnięcia w pracy społecznej (1935), krzyż kawalerski Polonia Restituta (1938), Wawrzyn Literacki Polskiej Akademii Literatury (1936) i wiele innych.

W 1914 r. powstała szkoła nosząca nazwę Szkoła Ludowa w Borkowicach, która działała do 1915 r. Jej powstanie zawdzięczano hrabiemu Stefanowi Dembińskiemu i panu Rostworowskiemu – administratorowi dóbr. Nauczycielką była pani Piątkowska. Szkoła odrodziła się pod rządami Austriaków w 1916 roku.

Utworzona w 1921 roku straż ogniowa swój pierwszy sprzęt i umundurowanie zakupiła ze składek społeczeństwa gminy. Sprzętem bojowym była sikawka poruszana siłą ręczną. Ponadto strażacy byli wyposażeni w toporki i mosiężne kaski. Straż posiadała również beczkowóz na podwoziu dwukołowym. Sygnałem alarmowym była trąbka strażacka a później syrena. Środkiem transportu była furmanka zaprzęgana w parę koni. Pierwszym komendantem straży był Władysław Kot, następnie Walenty Antosik, Jan Glib i Stanisław Brzozowski.

Wykopki w Radestowie – 1935 r.

W wyniku wyborów samorządowych, które odbyły się 31 stycznia 1934 roku, wójtem gminy wybrany został Janusz Łącki, syn właściciela ziemskiego z Radestowa. Wybór ten świadczył o olbrzymim zaufaniu, jakim darzyli go mieszkańcy oraz o nadziei na szybki rozwój gminy Borkowice. Na podwójciego mieszkańców wybrali Zygmunta Strzeleckiego. W latach 1935–1939 sekretarzami gminy byli: Henryk Wójcik, Piotr Dąbrowski oraz Mieczysław Chojnowski, pomocnikiem sekretarza zaś Stefan Długosz, a dietariuszem Antoni Drabczyk. W 1938 roku podwójcim został wybrany Antoni Sobczak.

Ławnikami w tym okresie byli Jan Sikorski i Stanisław Wełpa, a radnymi m.in. nadleśniczy Antoni Haladin, administrator dóbr Borkowice Władysław Weber, ks. Jan Wiśniewski, kierownik szkoły w Ruszkowicach Julian Cios, właściciel majątku w Radestowie Antoni Łącki - ojciec wójta. Gmina posiadała 13 km dróg bitych powiatowych, 5,3 km dróg bitych gminnych, 3,5 km dróg powiatowych gruntowych, 101 km dróg gminnych gruntowych, 4 mosty kamienne i 9 drewnianych.

Rada Gminna stwierdziwszy opłakany stan gospodarczy gminy, który wymaga ogromu prac, wyjazdów służbowych oraz angażowania się wójta, ławników i podwójciego, wyraziła

Wójt Janusz Łącki

poparcie i podziękowanie za energiczne działania wójta w ciągu pierwszych dwu miesięcy działalności. Za największe zadanie w 1934 r. uznano całkowite ukończenie budowy bitej drogi Borkowice - Janów oraz budowę dróg Bryzgow - Rusinów, Radestów - Politów.

Wójt Łacki, w związku z ciężkimi warunkami finansowymi gminy oraz planowanymi inwestycjami, zrzekł się dotychczasowego wynagrodzenia i pobierał miesięczny ryczałt w kwocie 60 zł miesięcznie. Początkowo Rada nie zgadzała się na to, jednak wskutek powtórnego oświadczenia wójta w tej sprawie, przyjęła jego propozycję. Radni na wniosek radnego Antoniego Fidosa jednogłośnie wyrazili podziękowanie w imieniu swoim i całej gminy za ten wyjątkowy obywatelski czyn. W tym okresie mieszkańcy gminy, szanując postawę Janusza Łackiego, układali na jego temat liczne wiersze i przyśpiewki.

W latach 1935–1939 wójt Janusz Łacki, Zarząd Gminy oraz Rada Gminna realizują szereg zadań inwestycyjnych. Należały do nich: budowa 7-klasowych szkół w Borkowicach i Wymysłowie, budowa i remont dróg gminnych, organizacja posterunku Policji Państwowej w Borkowicach.

Planowana była budowa szkoły w Ninkowie oraz elektryfikacja wsi.

Najważniejszą inwestycją w tym okresie była budowa szkoły powszechnej w Borkowicach. Dzięki staraniom ks. Jana Wiśniewskiego, hrabina Maria Karolina Dembińska przekazała gminie darowiznę w formie ofiarowanego placu na osadzie 7. zwanej pokarczemnej o przestrzeni około 7 tys. m² wraz ze znajdującymi się na nim murami po spalonych budynkach, jako dar pod budowę szkoły powszechnej w Borkowicach. Wójt Janusz Łacki za tę hojną darowiznę złożył w imieniu całego społeczeństwa gminy Borkowice gorące podziękowanie i wyrazy głębokiej wdzięczności wraz z najserdeczniejszym „Bóg zapłać”. Jedynym zastrzeżeniem hrabiny przekazującej plac pod szkołę było to, ażeby w szkole tej odbywała się nauka religii rzymsko-katolickiej. Wójt zwrócił się z prośbą do starosty koneckiego o bezpłatne sporządzenie projektu oraz bezpłatny nadzór budowlany.

Budowa szkoły w Borkowicach

W 1935 r. rozpoczęła się budowa szkoły. Zarząd Gminy zaciągnął pożyczkę w kwocie 15000 zł. Szkoła w Borkowicach miała służyć mieszkańcom Borkowic, Zdonkowa i Radestowa. W tym samym czasie, pomimo sprzeciwu kilku radnych, wójt Łącki poparł plan wybudowania 7-klasowej szkoły w Wymysłowie dla gromad Bolęcina, Rudno, Wymysłów i Kuźnica. W głosowaniu 15 radnych poparło wójta, a 4 było przeciw. W roku 1935 Rada Gminna na wniosek wójta podjęła uchwały w sprawie nadania marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu honorowego obywatelstwa gminy Borkowice.

12 lipca 1936 r. gminę Borkowice odwiedziła klęska gradowa, która zniszczyła zboża w 100%, uszkodziła dachy domostw i zabudowań gospodarczych, połamala drzewa owocowe. Wójt Janusz Łącki poinformował władze w Warszawie o tej straszliwej klęsce. Do Borkowic przyjechała delegacja Rządu RP na czele z premierem gen. Felicjanem Sławojem Składkowskim i ministrem opieki społecznej Marianem Zyndramem Kościakowskim. Efekty tej wizyty nie są niestety znane. Zarząd Kasy Pożyczkowo-Oszczędnościowej w Borkowicach w porozumieniu z wójtem, postanowił zaciągnąć w Państwowym Banku Rolnym (oddział w Kielcach) długoterminową pożyczkę dla poszkodowanych przez grad w kwocie 14 tys. złotych.

W 1937 r. gminę odwiedziła klęska posuchy. Mieszkańcy mieli problem ze spłatą kredytów oraz płaceniem podatków. Wójt, jak co roku, zrzekł się pobierania pensji oraz organizował kiermasze, z których dochód przeznaczany był na budowę szkoły w Borkowicach. W związku z trudną sytuacją finansową mieszkańców zwiększono w budżecie gminy kwotę na zapomogi, zmniejszono kwoty spłaty kredytu szkolnego oraz obciążenie związane z podatkiem wyrównawczym o 2061 zł.

Pomimo tych ciężkich warunków inwestycje budowlane nie ustawały. Kontynuowano budowę szkół w Borkowicach i Wymysłowie oraz mostu w Kuźnicy.

W 1937 roku został wybudowany i nakryty blachą budynek szkoły. W tym samym roku Rada Gminna podjęła uchwałę, w której prosiła marszałka Rydza Śmigłego o przyjęcie honorowego obywatelstwa gminy Borkowice. Na wniosek wójta radni podjęli uchwałę nr 32 z 28 sierpnia 1937 r. o przystąpieniu gminy Borkowice do Związku Gmin Wiejskich w Warszawie z dniem 1 września. W związku z przekazaniem przez hrabinę Dembińską lokalu na posterunek Policji, wójt zgodził się podłączyć tam światło, telefon i wyposażyć posterunek w meble.

Prace polowe w Radestowie – 1930 r.

Koło Rolnicze w Ruszkowicach – 1938 r.

Do innych działań wójta należy zaliczyć wygłaszanie referatów na tematy gospodarcze, rolnicze i polityczno-społeczne. Namawiał w nich do większej aktywności organizacji gminnych: kółek rolniczych, kół gospodyń wiejskich oraz związków młodzieży wiejskiej. Prosił radnych, by każdy z nich był członkiem którejś z organizacji po to, by zjednywać do nich kolejnych członków.

Na posiedzeniu Rady Gminnej 10 czerwca 1937 r. namawiał zebranych do zorganizowania wycieczki do Liskowa na wystawę rolniczą oraz przyjrzenia się dorobkowi tej nowoczesnej wsi. Rada Gminna pozytywnie odniosła się do sugestii wójta. Spora grupa światłych rolników i działaczy społecznych wyjechało do Liskowa. Na tym samym posiedzeniu wójt zaapelował o zaprowadzenie porządku w posesjach, zagrodach, zachęcał do pielęgnacji ogródków, bieleń domów i stawiania ustępów.

Wójt stawiał na nowoczesność. Zakupił maszynę do pisania, tablice informacyjne dla sołtysów, organizował szkolenia rolnicze,

prenumerował czasopisma dla gromad, fundował zapomogi dla zdolnych a niezamożnych synów rolników, dożywił biednych uczniów. Gmina Borkowice utrzymywała areszt gminny oraz miała wkład finansowy w budowę mostu pod Borkowicami. W 1938 r. oddano do użytku parter szkoły powszechnej w Borkowicach. Wójt Łącki miał również poważne plany rozwoju przemysłu rolno - spożywczego. Choć były to plany prywatne, zmierzały do likwidacji bezrobocia. Do 1945 r. planował wybudować budynki i przenieść urządzenia zakładów przetwórstwa owocowo-warzywnego z Warszawy, należących do rodziny Trippenbachów, pod Radestów. Wszystkie plany osobiste oraz plany rozwoju gminy zniweczył wybuch II wojny światowej i jego tragiczna śmierć w Katyniu.

Wjazd do kościoła

Róża Dembińska

Stefan Antoni Dembiński z żoną Krystyną z Kwileckich

Pałac Dembińskich

8 września 1939 r. oddziały Wehrmachtu wkroczyły do Borkowic. Niemcy zajęli pałac i usunęli z niego rodzinę Dembińskich. Od jesieni 1939 r. gmina Borkowice stanowiła zaplecze żywnościowe dla oddziału majora Hubala (Henryka Dobrzańskiego). 30 marca 1940 roku Niemcy ponieśli duże straty w bitwie stoczonej z oddziałem Hubala pod Huciskiem. W odwecie spacyfikowali Skłoby, Stefanków i Hucisko, mordując około 300 mężczyzn. Ten mord na mieszkańcach wsi wywołał panikę i strach w sąsiednich miejscowościach. W pobliskich Nowinkach Ukraińcy w niemieckiej służbie zastrzelili 23 mężczyzn. Ich wspólna mogiła znajduje się na borkowickim cmentarzu.

Od samego początku okupacji ks. Jan Wiśniewski był pod nadzorem Wehrmachtu. Wzywany przez Niemców na rozmowy popadł w przygnębienie i rzadko kiedy wychodził poza plebanię. Na początku lipca 1941 r. doznał wylewu krwi do mózgu i został częściowo sparaliżowany.

Zmarł 7 czerwca 1943 r. w Borkowicach i został pochowany na tutejszym cmentarzu. Po jego śmierci proboszczem parafii Borkowice został ks. Wincenty Wróbel (1943–1945).

W listopadzie 1939 roku, Niemcy, obawiając się manifestacji w związku ze zbliżającą się rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości, wzięli 12 zakładników z terenu powiatu koneckiego. Wśród zatrzymanych był hrabia Stefan Antoni Dembiński – właściciel Dóbr Rycerskich Borkowice. Po kilku dniach zakładnicy zostali zwolnieni. Ofiarę życia złożyli mieszkańcy gminy, którzy w chwili wybuchu wojny znaleźli się na wschodnich rubieżach Rzeczypospolitej. 17 września 1939 r. Armia Radziecka, będąca w sojuszu z III Rzeszą, przekroczyła granice Polski. 20 września 1939 r. z rąk sowieckich siepaczy zginęła Róża z Dembińskich Czetwertyńska oraz jej mąż, książę Andrzej Czetwertyński.

24-letnia dziewczyna miała mieć darowane życie. Oprawcy chcieli rozstrzelać tylko jej męża, ale ona postanowiła zginąć razem z nim.

Zmobilizowany 31 sierpnia 1939 r. porucznik rezerwy Janusz Łącki dostał się do niewoli radzieckiej i wraz z 4,5 tys. polskich oficerów został osadzony w obozie jenieckim w Kozielsku. Na mocy rozkazu najwyższych władz ZSRR oficerowie zostali zabici strzałem w tył głowy w lasu katyńskim koło Smoleńska. Janusz Łącki zginął 28 kwietnia 1940 roku.

W sierpniu 1939 r. na polecenie biskupa sandomierskiego Jana Lorka, do Borkowic przyjechały z Łucka na Ukrainie dwie siostry Benedyktynki: siostra Janina Bogdanowicz i siostra Anuncjata Nowakowska. Zamieszkały w domu parafialnym wybudowanym przez ks. Jana Wiśniewskiego. W grudniu przyjechały z Kowla kolejne siostry: Tekla Domańska, Bernadetta Suska i Benigna Podwójka, a w maju dojechały Józefina Pawełczyk i Mechtylda Radzik. Siostry miały pod opieką kościół, prowadziły gospodarstwo, ogród warzywny, przygotowywały dzieci do sakramentów świętych, opiekowały się chorymi, a także prowadziły ochronkę. W 1943 r. przyjechały z Łucka s. Agnieszka Biedrzyńska, s. Amalia Larwa, s. Michaela Jankiewicz i s. Amata Łabuz.

W okresie okupacji gmina Borkowice znalazła się w obrębie działalności Okręgu Radomsko – Kieleckiego Związku Walki Zbrojnej (od 1942 r. Armii Krajowej) „Jodła” podzielonego na obwody. Obwód Końskie obejmował powiat konecki i wchodził wraz z Obwodem Ilży w skład inspektoratu Starachowice. Obwód Końskie składał się z 5 podobwodów: Końskie, Borkowice, Nieklań, Sworzyce i Czermino. Podobwód II – Borkowice, nosił kryptonim „Bzura”. Jego komendantami byli: podporucznik „Topór” (Władysław Sagalara) od kwietnia 1941 do 1943 r. (aresztowany), „Nieznajomy” (Antoni Haladin) od 1943 do 1945 r.

Podobwód Borkowice podzielony był na 3 placówki.

Porucznik Janusz Łącki

Placówka nr 1 – Borkowice (kryptonim „Janina”), komendanci: ppor. „Dąb” (Stanisław Chojnowski) od lutego 1942 r. do lata 1943 (aresztowany), ppor. „Mewa” (Marian Wróblewski) od 1943 roku. Szefową Wojskowej Służby Kobiet w gminie był a Jadwiga Wróblewska „Jawa”. Początki placówki ZWZ – AK „Janina” w Borkowicach związane były z księdzem kapitanem Walentym Ślusarczykiem „Bibi”, mającym bezpośredni kontakt z majorem Hubalem. Placówka rozrastała się, obejmując wszystkie wioski w gminie. W 1940 r. w skład dowództwa placówki wchodził: ksiądz kapelan Walenty Ślusarczyk, porucznik Mieczysław Chojnowski, Bronisław Zgoda z Ninkowa, Stefan Strzemecki, Walenty Pokora z Ruszkowic, Wacław Wilczak, Tadeusz Chojnowski, Józef Wójcik z Politowa, Józef Skorupa z Rudna, Stanisław Brzozowski, Józef Banasik i Stanisław Józwiak z Borkowic.

Porucznik Marian Wróblewski

Jadwiga Wróblewska

Radiostacja początkowo mieściła się na plebanii w Borkowicach, a później u Stefana Zawadzkiego i Wacława Wilczaka. W tym czasie zorganizowano skrzynkę kontaktową, za którą odpowiedzialny był plutonowy Stefan Strzemecki – kierownik poczty. Na czele zorganizowanego wywiadu stał administrator majątku Edward Nadarkiewicz, a później Antoni Wójcik „Kartusz”. Szkolenia wojskowe we wszystkich wsiach i plutonach prowadzili Franciszek Sochacki „Rafał”, por. „Rozłóg” Stefan Zawadzki i Walenty Pokora „Piaś”. Żołnierze AK prowadzili akcje sabotażowe i dywersyjne: rozbrajanie posterunków policji gruntowej, niszczenie list, wyrabianie fałszywych dokumentów, zwalczanie band rabusiów. Na terenie gminy powstał silny oddział Batalionów Chłopskich utworzony przez dawnego żołnierza Hubala, starszego wachmistrza-Józefa Madeja z Ruskiego Brodu. W 1943 r. oddział podporucznika Józefa Madeja „Jerzego”, przeszedł z BCH do AK. Oddział stale się rozrastał, osiągając w lipcu 1944 r. stan 50 żołnierzy.

W ciągu 8 miesięcy 1944 roku oddział wykonał szereg akcji, m.in.: w lipcu 1944 r. rozbił bez strat własnych i nieprzyjaciela kompanię węgierską, zdobywając 70 karabinów i amunicję, w lipcu i sierpniu 1944 r. kilkakrotnie rozbił wycofujących się na zachód Niemców, zdobywając broń, amunicję i oporządzenie, bez strat własnych.

12 stycznia 1945 r. znad Wisły ruszyła ofensywa Armii Czerwonej. W dniach 16–19 stycznia w rejonie Ruskiego Brodu zniszczono zamknięte w kotle silne zgrupowanie wojsk niemieckich. Borkowice zostały wyzwolone 17 stycznia 1945 roku.

Po zakończeniu II wojny światowej Polska dostała się w orbitę wpływów ZSRR, który narzucił Polakom swój system gospodarczy i polityczny. Skarb państwa na mocy ustawy o reformie rolnej z 1944 roku przejął dobra należące do Dembińskich. Pozostawiony bez właściciela pałac popadł w ruinę. Na pokoje wdarli się złodzieje, rabując wszystko, co przedstawiało jakąkolwiek wartość.

W Borkowicach powstaje Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”, która zaopatruje rolników w potrzebne artykuły. W 1954 roku w miejsce dotychczasowych gmin powstają Gminne Rady Narodowe. W dawnym komisariacie policji organizuje się posterunek Milicji Obywatelskiej. Dotychczasowa sześcioklasowa szkoła zostaje przekształcona w siedmioklasową szkołę podstawową, której kierownikiem jest Marian Skrzynecki, a od 1954 r. Walenty Bolesław Adamczyk.

Od 1956 r. Borkowice należą do powiatu przysuskiego w województwie kieleckim. W latach 60-tych szkoła zostaje przekształcona w ośmioklasową szkołę podstawową. W tym samym okresie władze komunistyczne usuwają ze szkoły nauczanie religii i zdejmują ze ścian krzyże. Od 1984 do 1994 roku dyrektorem szkoły jest Henryk Zieliński. W szkole aktywnie rozwija się harcerstwo prowadzone przez harcmistrza Andrzeja Lisaka.

W Borkowicach założona zostaje w 1959 r. Spółdzielnia Kółek Rolniczych i odradza się Gminna Biblioteka Publiczna. W 1954 r. wybudowano remizę strażacką na potrzeby OSP. W 1973 r. następuje kolejna reforma administracyjna. Powstaje gmina Borkowice w obecnych granicach. Zlikwidowane zostają powiaty, a w miejsce 17, powstaje 49 małych województw, w tym województwo radomskie. W 1977 roku w Borkowicach zostaje oddany do użytku nowy ośrodek zdrowia. W Borkowicach mają też swoją siedzibę Komitety Gminne PZPR i ZSL.

W 1948 roku Wydział Oświaty Rolniczej w Łodzi utworzył w Borkowicach Liceum Rolniczo – Hodowlane z 4-letnim okresem nauki. Pierwszym dyrektorem szkoły był Feliks Dulnik, a kadrę stanowiło sześciu nauczycieli. Pierwsza matura odbyła się w 1950 roku. W 1951 roku liceum przekształcono w Państwowe Technikum Hodowlane, zaś w 1954 roku utworzono Państwowe Technikum Rolnicze o 5-letnim cyklu kształcenia. W 1965 roku wybudowano na potrzeby uczniów zamieszcowych internat oraz utworzono 2-letnią Zasadniczą Szkołę Rolniczą. Na jej podbudowie w 1972 roku powstało 3-letnie technikum.

W 1968 roku otworzono technikum zaoczne. Od 1978 roku szkoła nosi nazwę Zespołu Szkół Rolniczych. W tym samym roku, dzięki staraniom dyrektora Lucjana Dąbrowskiego, rozpoczęto budowę nowoczesnego budynku szkolnego, który oddano do użytku 1 września 1984 roku. Kilka miesięcy później rozpoczęły się zajęcia w sali gimnastycznej o wymiarach 15x30 m. W 1988 roku z okazji jubileuszu 40-lecia istnienia, szkole nadano imię Stanisława Staszica. Długoletnimi dyrektorami szkoły byli Eugeniusz Boczek, Lucjan Dąbrowski i Henryk Półtorak.

W 1957 roku w kole LZS rozpoczynają działalność sekcje zapasów i akrobatyki.

W 1969 roku pan Józef Maciejczak przy wsparciu dyrektora Eugeniusza Boczka zakłada sekcję wyczynową zapasów. W 1974 r. powstaje Ludowy Klub Sportowy „Platan” Borkowice, którego zawodnicy i zawodniczki zdobywają medale na Mistrzostwach Polski.

W latach 1945–1963 proboszczem parafii Borkowice był ks. Hieronim Cieślakowski, następnie w latach 1963–1965 ks. Wacław Kaszewski. 5 sierpnia 1965 roku probostwo w Borkowicach objął ks. Mieczysław Ośka urodzony w 1917 roku w Ksawerowie Starym w parafii Stroniec. Seminarium Duchowne ukończył w Sandomierzu w 1941 r.

W swoich wspomnieniach pisał: „(...)Przyjął mnie lud borkowicki, z którym się zrosłem jak ta sosna z dębem przy drodze do Bryzgowa – kapłan z ludu wzięty, dla ludu bywa postawiony, toteż bez ludu zda się nie jest całością”. Tym słowom był ksiądz Mieczysław wierny do końca życia. W latach 70-tych prowadził na plebanii katechizację maturzystów. Organizował bez zezwoleń władzy wyjazdy do Częstochowy, które cementowały młodzież przez wspólne przeżywanie pielgrzymki. Wspierał działania Ochotniczej Straży Pożarnej oraz borkowickie drużyny harcerskie. W 1994 roku przeszedł na emeryturę, zostając w Borkowicach jako ksiądz rezydent. Zmarł 5 stycznia 2005 roku.

Obalenie w 1989 roku komunizmu oraz powstanie demokratycznego państwa prawa zaowocowało uchwaleniem w 1990 roku ustawy o samorządach. Po kilkudziesięciu latach centralnego zarządzania, mieszkańcy gmin przejęli odpowiedzialność za swoje małe ojczyzny. Te dwadzieścia lat pracy samorządowej przyczyniło się do rozwoju cywilizacyjnego gminy Borkowice. Jedynym, ale bardzo ważnym problemem społecznym, jest wysokie bezrobocie. Jego skutkiem jest emigracja młodzieży do dużych ośrodków miejskich i spadek liczby ludności w gminie. Sukcesy to m.in. budowa i modernizacja około 40 km dróg gminnych, wykonanie sieci wodociągowej w większości wsi oraz rozpoczęcie kanalizacji gminy.

W omawianym okresie funkcję wójta gminy pełnili: Lech Fidos w latach 1990–1994, 1994–1998 i Tadeusz Bilski (1998–2002) – wybrani przez radnych Rady Gminy. Od 2002 roku wójtowie wybierani są w wyborach powszechnych. W latach 2002–2010 wójtem był Lech Fidos, a od 2010 r. jest nim Robert Fidos.

W związku z bardzo dużą ilością wykonywanych zadań inwestycyjnych i remontowych ograniczymy ich prezentację do tych najważniejszych, wzbogacając je ważnymi wydarzeniami z lat 1989–2013. W 1994 r. utworzono w Ruszkowicach klub piłkarski LKS Ruszcovia Ruszkowice, obecnie pod nazwą Ruszcovia Borkowice. W 1994 r. oddano do użytku budynek szkoły podstawowej w Ruszkowicach. 1 stycznia 1996 r. gmina Borkowice przejęła od Kuratorium Oświaty szkoły podstawowe w: Borkowicach, Rzuconie, Ruszkowicach, Polotowie, Ninkowie oraz przedszkole w Rzuconie. W latach 1996–2009 w szkołach prowadzone były prace remontowe: wymiana okien, podłóg, termomodernizacje, instalacja kotłowni olejowych w Borkowicach i Rzuconie, wymiana pokrycia dachów w Borkowicach i Rzuconie, wymiana mebli i budowa boisk. W wyniku reformy oświatowej w 1999 roku, w gminie utworzono dwa gimnazja: w Borkowicach i Rzuconie, 6-klasowe szkoły podstawowe w: Borkowicach, Rzuconie, Ruszkowicach oraz niepełną szkołę w Ninkowie.

W tym samym roku uchwałą Rady Gminy zlikwidowana została szkoła podstawowa w Polotowie, której uczniowie pochodzący z Żukowa i Rykowa zostali przejęci przez gminę Wieniawa. W 2000 roku oddano do użytku salę gimnastyczną z zapleczem, salę komputerową oraz boisko asfaltowe przy PSP i PG w Borkowicach. Gmina otrzymała od Ministerstwa Edukacji Narodowej autobus szkolny.

Gmina Borkowice w wyniku reformy administracyjnej znalazła się w powiecie przyskim, w województwie mazowieckim. W 2002 i 2003 r. powołano do życia Zespoły Szkół Ogólnokształcących (PSP + PG) w Borkowicach i Rzuconie. W 2006 roku oddano do użytku wielofunkcyjny budynek w miejscu dawnej remizy, będący siedzibą: Ochotniczej Straży Pożarnej (strażnica, garaże), Gminnego Ośrodka Kultury oraz Gminnej Biblioteki Publicznej. W tym samym roku oddano do użytku boisko wielofunkcyjne ze sztuczną nawierzchnią oraz plac zabaw w Rzuconie, wyremontowano budynki świetlic w Rzuconie i Ruszkowicach. Przy stadionie sportowym Ruszcovii wybudowano szatnię z natryskami dla piłkarzy.

W 2008 r. Rada Gminy podjęła uchwałę o nadaniu PSP w Borkowicach imienia Janusza Łackiego – wójta gminy Borkowice zamordowanego w Katyniu. Uroczystość z udziałem córki patrona Elżbiety Łackiej – Zwolak, orkiestry wojskowej, kompanii honorowej, uczniów, nauczycieli, mieszkańców i zaproszonych gości odbyła się 21 maja 2008 r.

Rada Gminy podczas uroczystej sesji w dniu 29 stycznia 2009 roku podjęła uchwałę w sprawie ustanowienia herbu gminy Borkowice. Jest nim biały łabędź na czerwonej tarczy z zielonym, półkolistym dodatkiem „u dołu”. Herb jest wzorowany na herbie Duninów, rodu, który przyczynił się do powstania Borkowic, Ruszkowic, Radestowa, Rzuconia i wielu innych miejscowości.

18 kwietnia 1999 roku odbyło się z udziałem księży, biskupów, sióstr zakonnych i parafian poświęcenie nowego klasztoru. W klasztorze siostry założyły niepubliczne przedszkole.

PUBLICZNA SZKOŁA PODSTAWOWA

im. Janusza Łąckiego
W BORKOWICACH

2008

Sztandar PSP w Borkowicach

Od 1994 r. proboszczem parafii w Borkowicach jest ks. Marek Lurzyński, który gruntownie odrestaurował kościół, plebanię oraz ich otoczenie.

W wyniku reformy systemu oświaty Zespół Szkół Rolniczych w Borkowicach wraz z gospodarstwem pomocniczym, internatem i parkiem przeszedł w 1999 r. spod opieki Ministerstwa Rolnictwa pod jurysdykcję Starostwa Powiatowego w Przysusze. Powstały nowe kierunki nauczania: agrobiznes, hotelarstwo, liceum z innowacją – kierunek policyjny i sportowy. Pomimo to w ZSR stale ubywa uczniów. Gospodarstwo pomocnicze zostało rozwiązane, a ziemia wydzierżawiona prywatnemu przedsiębiorcy.

Sprzedany został pałac, siedziba szkoły do 1984 roku, wraz z większą częścią parku. Dyrektorami szkoły byli:

Henryk Półtorak do 2002 r., Danuta Bilska (2002–2007), Marianna Biernat (od 2007 r. do chwili obecnej). Duże sukcesy na matach zapasniczych Polski, Europy i świata odnoszą podopieczni Józefa Maciejzaka.

W 2010 roku oddano do użytku nową świetlicę w Wymysłowie. W latach 2011–2013 wybudowano boiska wielofunkcyjne w Zdonkowie, Radestowie, Rzucowie, Rudnie oraz kompleks boisk ORLIK 2012 w Ninkowie.

Plac zabaw w Ninkowie

W 2011 roku utworzono pierwszą w powiecie przysuskim szkołę artystyczną – szkołę muzyczną I stopnia w Ruszkowicach.

W tym samym roku zmodernizowano stadion w Ruszkowicach oraz oddano do użytku sieć kanalizacyjną w Borkowicach.

Zmodernizowano drogi gminne w Borkowicach (ulica Ogrodowa, droga w Politowie, Jabłonicy i Woli Kuraszowej), a w 2012 r. w Ninkowie w miejsce zlikwidowanej szkoły podstawowej utworzono Samorządowe Przedszkole.

Nowa Leśniczówka w Rzuć

NZOZ Borkowice

SPZOZ Rzućów

Figura Chrystusa w Borkowicach

Ko-

ściół Parafialny w Borkowicach

BRYZGÓW

Widok na las

Bryzgów – wieś znana już w 1415 roku jako Brzyzgów nad rzeką Jabłonicą rozgraniczającą dawną puszcę Chlewicką od puszczy Borkowickiej.

Pierwszymi właścicielami wsi byli Duninowie Borkowscy herbu Łabędź. Kolejnymi dziedzicami byli Strzyżowscy, Wodziczcy, Rogozińscy, Wolscy i Staszewscy. Od 1784 roku Bryzgów należał do Karola Szydłowskiego, właściciela m.in. Skrzyńska i Zbożenny, fundatora kościoła w Skrzyńsku. Około 1830 roku Bryzgów był w posiadaniu generała Jana Mallet-Maletskego, żonatego z wdową po Karolu Szydłowskim. We wsi stała drewniana karczma, w której szynkarzami byli Wojciech Pietras, Ambroży Bieniek, a od 1835 roku Aron Dworski. Szlachecki folwark obejmował również drewniany dworek kryty gontem, stodoły i spichlerzyk. Włościanie, zamiast pańszczyzny, płacili czynsz w kwotach od 20 do 100 zł w zależności od wielkości gospodarstwa.

W 1797 r. we wsi znajdowało się 7 domów, w których mieszkało 23 osoby. W 1900 roku było już 30 domów i 201 mieszkańców, a w roku 1922 – 59 domów i 320 mieszkańców. W 1863 roku pod Bryzgowem doszło do potyczki powstańców styczniowych z wojskiem rosyjskim. Rok później włościanie otrzymali ukazem carskim ziemię na własność. Na początku wieku XX spłonął drewniany dworek. W 1920 roku założona została, dzięki staraniom ks. Jana Wiśniewskiego, szkoła jednoklasowa, która w krótkim czasie uległa likwidacji. Dzieci uczęszczały do szkoły w Rusinowie, a obecnie są uczniami szkoły w Rzuconie. W czasie II wojny światowej Niemcy zamordowali w Nowinkach 23 mieszkańców Bryzgowa. Zamordowani spoczęli w zbiorowej mogile na cmentarzu w Borkowicach. Wioska od 600 lat należy do parafii Borkowice. Dziś Bryzgów zamieszkuje 72 mieszkańców w 50 domach.

Miejscowość położona jest przy drodze powiatowej Rzuców – Ruski Bród, między Rusinowem i Długą Brzeziną. Przepięknie położona wśród lasów nad rzeką Jabłonicą wieś to raj dla grzybiarzy, myśliwych, letników i ornitologów. Do Bryzgowa można również dojechać z Borkowic przez las utwardzoną drogą powiatową. Starsi mieszkańcy pamiętają dawne nazwy części wsi i pól, takie jak: Gajówka, Kala-patów, Pod Lasem, Za Dworskiem, Borkowski Las, Jabłonica, Kłodowa, Konses, Pod Rusinowem, Przydatki, Stawek, Ściegna, Za Rowem.

We wsi znajduje się kilka ponad 80-letnich domów konstrukcji zrębowej oraz bardzo stara figura wystawiona 13 maja 1843 roku fundacji Tadeusza Dąbrowy i jego żony Agnieszki. Wokół rozciągają się zapierające dech w piersiach widoki porośniętych lasem wzgórz. Można tu spotkać bobry, łosie, lisy, borsuki, bociany czarne, czaple, wydry, sarny, jelenie, kuny leśne i wiele innych gatunków zwierząt. Bryzgów jest oazą spokoju dla letników z dużych aglomeracji miejskich.

Figurka z 1843r

Przedszkole w Ninkowie

Ninków – wieś znana już w 1374 roku jako własność Borzuga. Krótco należała do parafii Chlewiska. Dziś należy do parafii Borkowice. Dziedzicami Ninkowa byli Duninowie, Ninkowscy, Kochanowscy, Pawlikowscy, Brzezińscy, Żarscy, Żyd Znamierowski, Łacki Antoni, Adam i Witold Mokiejewscy. W 1537 roku wytyczono granice pomiędzy Jabłonicą, Ninkowem i Smagowem, zaś w 1582 roku między Borkowicami, Radestowem, Ninkowem i Rzućcowem.

W 1700 roku w Ninkowie było trzech właścicieli i trzy dwory. W 1797 roku spis ludności wymienia we wsi dwory Kochanowskiego i Pawlikowskiego oraz 34 domy i 132 mieszkańców.

W 1833 roku Jan Kochanowski sprzedał Ninków płk. Franciszkowi Żarskiemu, którego żoną była Antonina z Szamotów. Franciszek Żarski urodził się w 1791 roku. Służył w Legionach Polskich gen. Henryka Dąbrowskiego oraz w armii Napoleona w stopniu podporucznika. W czasie powstania listopadowego był dowódcą liniowym. Za męstwo i odwagę otrzymał stopień pułkownika oraz złoty krzyż Virtuti Militari. Zmarł w 1866 roku. Jego nagrobek znajduje się na cmentarzu w Borkowicach.

W Ninkowie w XIX wieku działał zakład wielkopiecowy. W 1875 r. wytopiono w nim 164 tony surówki żelaza. W zakładzie pracowało 75 robotników. Rudy dostarczała kopalnia odległa o wiorstę od zakładu. We wsi obok wielkiego pieca znajdował się drewniany wiatrak, karczma, gorzelnia, spichlerz, młyn konny z kieraćtem, stajnia, wozownia, gisernia, deptak czyli szyba drewniana, chlewy, czworaki, lodownia i inne budynki. W 1863 roku syn Franciszka, Napoleon Żarski, urodzony w 1842 roku, zaciągnął się do oddziału Wiśniewskiego.

W czasie bitwy pod Mechlinem zabił jednego Moskala. Nie chcąc się poddać, został zarąbany szablami przez Rosjan. Moskale ucięli mu palec z pierścieniem z wizerunkiem Matki Boskiej, po czym pokazali go rodzicom w Ninkowie. Matka, widząc palec syna, zemdlała, zaś ojciec – pułkownik Żarski, opanowawszy się, rzekł: „Ha! Trudno! Wojna!”

Zbiorowa mogiła poległych pod Mechlinem powstańców styczniowych znajduje się w Smogorzowie.

W 1864 roku 87 gospodarzy otrzymało ziemie na własność z ukazu carskiego. W tym samym roku powstała kolonia Ninków.

W 1894 roku zakaźna choroba – cholera zabiła w parafii 70 osób, z czego większość z Ninkowa. Zmarli zostali pochowani na cmentarzu choleerycznym pod Krakową Górą.

W 1919 roku utworzono w Ninkowie, w budynku dawnej kuźnicy, szkołę powszechną, która w 1960 r. została przeniesiona do nowego budynku.

W 2012 roku w miejsce zlikwidowanej szkoły utworzono Samorządowe Przedszkole, przy którym w tym samym roku oddano do użytku kompleks boisk sportowych ORLIK.

Po II wojnie światowej przez kilka lat działał tu Dom Starców z kaplicą. We wsi znajdował się dwór, a do dziś widać pozostałości parku. Dwór jest murowany, parterowy, na podstawie kwadratu, z łamanym dachem polskim i z klasycznym gankiem na słupkach od frontu.

Dworek w Ninkowie

Kompleks boisk ORLIK – 2012

KOCHANÓW

Punkt widokowy w Kochanowie

Kochanów – wieś z kuźnią należąca w 1789 roku do Aleksandra Potkańskiego. Kuźnica wodna na rzece Jabłownicy wymieniana już w 1569 r. posiadała 3 koła. Pracowało w niej sześciu robotników. W XIX wieku miejscowość należała do Sołtyków z Chlewisk. W 1823 r. produkcja wynosiła 41,4 ton żelaza kutego.

Około 1880 r. właścicielem zakładów żelaznych był F. Narzyński. Dziś Kochanów to pięknie położona miejscowość o charakterze letniskowym.

W odległym o 600 m przysiółku Kochanowa – Nowinkach - znajduje się pomnik poświęcony 23 zamordowanym mieszkańcom Bryzgowa i okolic. 7 XI 1944 r. z rąk hitlerowców zginęli: Skuza Piotr, Majewski Wacław, Słoń Władysław, Słoń Stefan, Buchowicz Stanisław, Stachura Władysław, Młodawski Stanisław, Młodawski Jan, Gonciarz Antoni, Stachura Tadeusz, Pietras Jan, Młodawski Wacław, Balcerak Piotr, Chmielewski Kazimierz, Chmielewski Władysław, Dąbrowa Józef, Dąbrowa Adam, Dąbrowa Wacław, Maciejski Marian, Szczepaniak Józef, Matynia Julian, Skuza Stanisław i Stachura Jan.

Pomnik w Nowinkach

Figurka Matki Bożej z 1918 r.

Politów – wieś znana w XV wieku pod nazwa Polutów. W 1797 roku w Politowie było 29 domów, 130 mieszkańców i dwór. Niedługo miejscowość należała do Duninów, Borkowskich, Wolskich, Czerskich, Kietlińskich i Drzewieckich. Urodzony w Politowie w 1803 roku Leopold Kietliński, syn Aleksandra i Salomei, był uczestnikiem nocy listopadowej 1830 r. Porucznik Leopold Kietliński, będący adiutantem batalionu, przekroczył 5 kwietnia 1831 r. wraz z generałem Rybińskim granicę pruską. Przebywał na emigracji we Francji i Prusach, gdzie został członkiem Towarzystwa Demokratycznego Polskiego. Za udział w powstaniu listopadowym został skazany przez władze carskie na karę śmierci. W 1834 r. Mikołaj I zmienił ten wyrok na wieczną banicję. Majątek jego uległ konfiskacie. W 1863 roku właściciel części Politowa,

Drzewiecki, tytułowany pułkownikiem, skompletował oddział kawalerii. Stanisław Świercz brał udział w wojnie obronnej 1939 roku, później jako żołnierz II Korpusu Polskiego generała Władysława Andersa w walkach pod Monte Cassino, Ankoną i Bolonią. Został wyróżniony za męstwo wieloma odznaczeniami.

Edward Woźniak uczestniczył w wojnie obronnej 1939 r., podczas której dostał się do niewoli radzieckiej. W 1943 roku został wcielony do Dywizji im. Tadeusza Kościuszki. Przeszedł cały szlak bojowy od Lenino do Berlina. W wojnie obronnej 1939 roku brał również udział Władysław Jagiełło. We wsi znajdują się dwie figurki: Matki Boskiej z 1918 r. i św. Jana z 1907 r. W latach 1917–1999 w Politowie funkcjonowała szkoła podstawowa. Obecnie piętrowy budynek szkolny jest niezagospodarowany.

NISKA JABŁONICA

Pomnik pamięci

Niska Jabłonica – dawniej Jabłonica. Malowniczo położona w dolinie rzeki Jabłownicy wieś. Pierwsza wzmianki historyczne o Jabłownicy pochodzą z 1274 r. Kronikarz Jan Długosz podaje, że wieś tę sąsiadującą z Politowem i należącą do parafii Borkowice, darował klasztorowi wąchockiemu Wszebor, syn Krystyna. Wieś ta w 1440 r. posiadała 6 łanów kmiecych opłacających po 16 skojców czynszu oraz po 30 jaj, 4 kapłony i po 2 sery. We wsi znajdowała się karczma oraz folwark klasztorny, z którego klasztor nie dawał nikomu dziesięcin.

W 1512 r. dziedzicem wsi był Jan Strzembosz, a w 1561 r. Stanisław Dunin Wąsowicz.

W XVIII wieku Jabłonica należała do dóbr klasztoru cystersów w Wąchocku. Dzierżawcami byli Duninowie, Bartodziejscy, Rogozińscy, Malczewscy, Bystrzonowscy i Kochanowscy. W 1797 roku we wsi było 16 domów zamieszkałych przez 69 osób.

Po kasacie klasztorów w 1818 r. Jabłonica stała się własnością rządową. Z drugiej strony rzeki był piękny las sosnowy, składający się ze starodrzewu, który rząd rosyjski działami sprzedał. Jeden z działów kupił w 1915 r. ks. Jan Wiśniewski na budowę dachu plebanii w Borkowicach. W 1824 r. generał Roman Sołtyk założył tu pierwszą w Królestwie Polskim walcownię blachy.

W 1844 r. dzierżawcą wsi był Fortunat Wolski, a w 1854 roku Antoni Wallmann z żoną Teklą z Paulewów. Przy wjeździe do wsi stał drewniany dworek kryty gontem. W Jabłonicy istniała dawniej fryszerka, w miejscu, gdzie obecnie stoi młyn wodny, a przy niej stały mieszkania dla robotników. Przy wjeździe do Jabłonicy od strony Politowa, po lewej stronie drogi, stoi czworokątny słup z wnękami na szczycie, z żelaznym krzyżem na daszku.

W lasku nad rzeką Jabłonicą żona miejscowego młynarza Jana Siniarskiego, gdy mąż, żołnierz rezerwista był w niewoli niemieckiej, wystawiła w intencji jego powrotu figurę świętego Jana Nepomucena z napisem:

Św. Janie Módl się za nami
1917 Zofia Siniarska

Kobieta, nie doczekawszy się powrotu męża, zmarła. Osierociła kilkoro dzieci. Gdy Jan Siniarski wrócił, ożenił się z Heleną Ciszek. Po kilku latach zmarł porwany przez pas transmisyjny we młynie.

W 1918 roku staraniem ks. Jan Wiśniewskiego utworzono w Jabłonicy szkołę. W 1955 r. wybudowano murowany budynek, w którym do końca lat 80-tych istniała szkoła.

W czasie II wojny światowej nauczyciel Konstanty Rożek prowadził tu tajne nauczanie. Jako ppor. ZWZ AK pod ps. „Roch” brał udział w akcjach dywersyjnych i sabotażowych. W środku wsi stoi pomnik poświęcony pomordowanym w hitlerowskich obozach mieszkańcom Niskiej Jabłonicy.

Figurka przydrożna

RADESTÓW

Boisko w Radestowie

Radestów – pierwsze wzmianki historyczne o Radestowie sięgają XIV wieku. Nazwę wsi wymienia w 1440 roku kronikarz Jan Długosz jako własność Mikołaja Szpota z rodu Duninów herbu Łabędź. W 1582 roku dziedzicem Radestowa jest Wojciech Borkowski, a w 1621 Krzysztof Ninkowski.

Kolejnymi właścicielami wsi są: Karwicy, Krzewscy i Chomentowscy. W 1696 r. Radestów kupuje od Andrzeja Chomentowskiego Wojciech Józef Kietliński herbu Odrowąż. Od tej pory do 1883 r. właścicielami Radestowa są Kietlińscy. W 1732 r. Antoni Kietliński z Radestowa dobudował do kościoła parafialnego w Borkowicach murowaną kaplicę św. Antoniego. W II połowie XVII wieku dziedzicem Radestowa był Filip Kietliński. We wsi znajdowały się: dwór, karczma należąca do Stanisława Adamczyka oraz 15 domów z 84 mieszkańcami.

W 1790 roku w Radestowie urodziły się trojaczki – chłopcy, dzieci Katarzyny i Stanisława Adamczyków: Wincenty, Dionizy i Leon. W 1810 r. karczmarzem był Żyd Abram Jaśkiewicz, w latach 1828–1832 Norbert Świerczyński, a w 1833 r. Leon Świercz. W latach 1821–1881 dziedzicem Radestowa był Edmund Kietliński.

Ostatni właściciel z rodu Kietlińskich, Józef i Leokadia Zdzitowiecka, sprzedali majątek w 1883 r. Bronisławowi Miketta za 60 tys. rubli. W 1864 r. ukaz carski nadał ziemie włościanom Radestowa. W 1889 r. Radestów kupił na licytacji od Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego Antoni Łącki z Januszewic. Kolejnymi właścicielami były dzieci Antoniego i Janiny z Dworzyckich: Jerzy, Zofia, Anna i Janusz Łąccy. Radestowski majątek, miał ok. 500 mórg ziemi, w tym grunty orne, ogrody, stawy i lasy. Pośrodku urokliwego parku stał drewniany, obmurowany i otynkowany parterowy dwór z gankiem i tarasem. W 1920 r. na wojnę z Rosją Bolszewicką zgłosili się na ochotnika mieszkańcy Radestowa: Jerzy Łącki, Jan Mołdowa – odznaczeni Krzyżem Walecznych i 18-letni Janusz Łącki na koniu z własnej hodowli. Radestowski dwór był miejscem spotkań towarzyskich okolicznych ziemian i inteligencji. Znany z gospodarności Antoni Łącki prowadził wzorowo jedno z najlepszych gospodarstw w województwie kieleckim. Wraz z wykształconymi w kierunku rolniczym dziećmi, stosował nowoczesne metody w rolnictwie i ogrodnictwie. Na dużą skalę uprawiano jabłka, cebulę, groch, rabarbar, chrzan i zioła lecznicze.

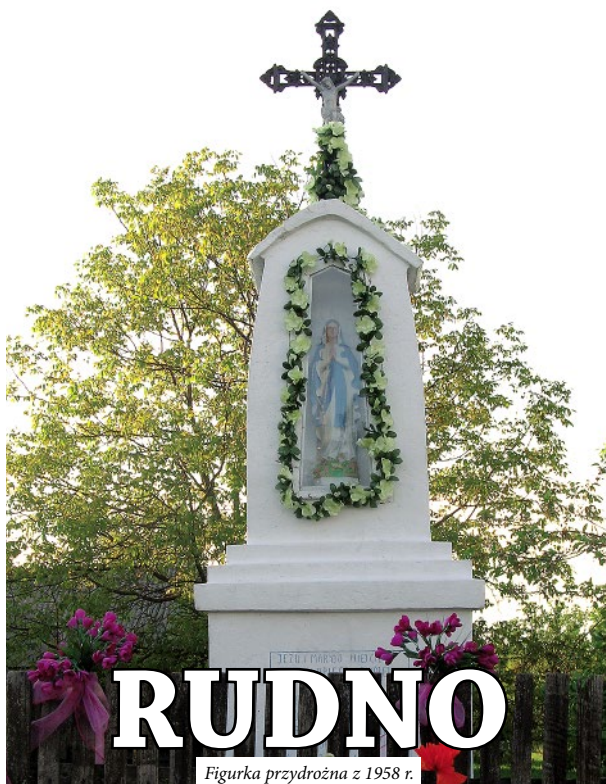
Rozpoczęto również hodowlę wikliny. W zagrodach hodowano trzodę chlewną, kury, indyki, bydło rasy czerwonej polskiej oraz konie, na tak zwane remonty dla wojska. W szklarni hodowane były kwiaty, a wszystkie wolne miejsca i między obsadzone były gruszkami bergamutkami. Antoni Łacki zmarł w roku 1935 r. Rok później Janusz Łacki ożenił się z Zofią Trippenbach z Warszawy. Rozpoczęto przygotowania do wybudowania zakładów przetwórstwa owocowo-warzywnego i produkcji win. Starania te przerwał wybuch wojny. W 1940 roku por. Janusz Łacki – wójt gminy Borkowice zginął zamordowany przez NKWD w Katyniu. W 1945 roku majątek w Radestowie został przejęty przez Skarb Państwa. Część ziemi rozparcelowano, a część weszła w skład gospodarstwa Technikum Rolniczego w Borkowicach. W opustoszałym dworze zorganizowano Spółdzielnię Krawiecką oraz szkołę zawodową. Dziś Radestów jest zadbaną, zamieszkałą przez pracujących mieszkańców wsią, w której zachowały się resztki zabudowań folwarcznych oraz przydrożna figurka Matki Bożej fundacji Zenobii Łackiej z 1900 r. W parku pozostał staw, pomnikowy buk czerwonoлистny oraz cenne i warte opieki gatunki drzew i krzewów. Miejscowość zamieszkała przez 186 mieszkańców należy do parafii w Borkowicach. We wsi znajduje się zakład produkcyjny „Sandpol” oraz świetlica wiejska. W 2012 roku oddane zostało do użytku boisko wielofunkcyjne oraz plac zabaw. W pobliżu dawnego dworu mieszkańcy Radestowa ufundowali tablicę upamiętniającą osobę Janusza Łackiego. Miejscowość znana jest z uprawy wysokiej jakości warzyw i owoców.

Tablica pamiątkowa

Figurka Matki Bożej z 1900 r.

Figurka przydrożna z 1958 r.

Rudno – wieś, której nazwa pochodzi od wydobywanej przed wiekami rudy żelaza, wymieniona jest w potwierdzeniu posiadłości Cystersów Sulejowskich przez Władysława Łokietka w 1308 roku. W 1508 roku dziedzicem Rudna był Andrzej Modliszewski. W 1523 roku Jan Łaski wymienia wieś Rudno jako wieś w parafii Borkowice, płacącą dziesięcinę do kościoła w starym Skrzynnie. W 1797 roku w Rudnie znajduje się karczma oraz 17 domów zamieszkałych przez 58 mieszkańców. Są wśród nich m. in. Jachim Sionek, Szymon Chmurzyński, Stanisław i Tomasz Banasik, Szymon i Marcin Sionek, Jan i Szymon Plaskota, Ignacy, Jan, Idzi i Jacek Fidos.

19 VI 1931 r. prawie cała wieś spłonęła w pożarze. Najstarsi nie pamiętali, aby kiedykolwiek ta wieś się paliła. Nowe domy pokryto białą cementową dachówką.

We wsi na kopcu ze spojonych cementem polnych głazów stoi figura Najświętszej Marii Panny wykonana z kamienia. Jej napis brzmi:

*Matko i Królowo nasza opiekuj się nami
Fundacja Stanisława i Marii Sobczaków
Poświęcił X. J. W. K. S. P. B. 1929 r.*

Po drugiej stronie drogi, bliżej skrzyżowania do Ruszkowic stoi figura Matki Bożej wystawiona w 1958 roku przez Bronisławę Sobczak w miejscu tragicznej śmierci męża Antoniego Sobczaka w 1943 roku, wójta gminy Borkowice w czasie II wojny światowej.

W 2013 roku oddano do użytku boisko wielofunkcyjne ze sztuczną nawierzchnią. W Rudnie ma swoją siedzibę Stowarzyszenie na rzecz budowy pomnika majora Henryka Dobrzeńskiego Hubała.

Rusinów – w XIX wieku istniała tu kuźnica wodna należąca do Sołtyków, właścicieli dóbr Chlewiska. Po konfiskacie dóbr za udział Sołtyków w powstaniu listopadowym przeszły one na własność rządu i zostały wydierżawione. W 1823 roku produkcja wynosiła 41,7 ton rocznie kutego żelaza. Od 1823 roku funkcjonowała nowa kuźnica o powierzchni 190 m². Upust posiadał cztery stawidła. Napęd stanowiło koło młotowe (ok. 3,15 metra wysokości i ok. 1,45 metra szerokości), osadzone na wale długości ok. 8,65 metra. W 1888 r. właścicielem kuźnicy był F. Narzyski. Do dziś zachowała się grobla ziemna dawnego stawu oraz zarys kanału dolnego. Po obu stronach kanału widoczne jest żuźlisko dymarskie. Do II wojny światowej młyn funkcjonował. Przy wjeździe do Rusinowa od strony Kochanowa znajduje się wystawiona przez mieszkańców figurka z 1891 r.

W budynku zlikwidowanej szkoły podstawowej funkcjonuje prowadzony przez powiat przysuski Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy. Okoliczne lasy to raj dla zbieraczy jagód i grzybów.

RUSZKOWICE

Szkoła Muzyczna

Ruszkowice – wieś znana już w 1308 roku. Kronikarz Jan Długosz w opisie parafii Borkowice z XV wieku wymienia Ruszkowice Wielkie i Ruszkowice Małe.

W 1508 r. Ruszkowice Wielkie i Rudno były własnością Andrzeja Modliszewskiego, zaś Ruszkowice Małe i Kawy Elżbiety z Ruszkowic.

W 1797 roku we wsi było 36 domów i 162 mieszkańców, a w 1880 roku 38 domów drewnianych, 7 murowanych i 534 mieszkańców. W okresie międzywojennym folwark Ruszkowice należał do rodziny Dembińskich z Borkowic.

We wsi była cegielnia dworska, gorzelnia, browar, młyn-wiatrak i karczma wybudowana w 1860 r. Do dziś zachował się budynek dworu z początku XX wieku – murowany, parterowy z podcieniem, od frontu wsparty na słupkach. Dworek otaczają pozostałości parku z fragmentami alei grabowej i kasztanowej. Od 1918 do 2012 roku funkcjonowała tu szkoła podstawowa. W latach dwudziestych XX wieku powstała Ochotnicza Straż Ogniowa oraz Koło Rolnicze (1923 r.), a w 1937 r. Koło Gospodyń Wiejskich i Koło Rolnicze „Nowość”.

Dworek w Ruszkowicach

W czasie II wojny światowej do aktywnych działaczy podziemia należał Julian Cios „Czajka” – kierownik szkoły powszechnej w Ruszkowicach. Pełniąc funkcję kwatermistrza podobowodu ZWZ- AK Borkowice „Bzura”, nadzorował magazyn z bronią, kierował sprawami gospodarczymi, prowadził kontrolę finansową i redagował informacje dla tajnej prasy.

Podczas wojny mieszkali w Ruszkowicach działacze podziemia, nauczyciele – Jadwiga i Marian Wróblewscy. Marian Wróblewski „Mewa” był od 1943 roku komendantem placówki AK Borkowice „Janina”. Jadwiga „Jawa” założyła w Borkowicach Wojskową Służbę Kobiet. Małżeństwo prowadziło w Ruszkowicach lekcje tajnego nauczania oraz szkolenia dla sanitariuszy. W styczniu 1945 r. ppor „Mewa” został aresztowany przez hitlerowców. Po wojnie państwo Wróblewscy przyczynili się do wybudowania szkoły w Pawłowie.

W walkach o Lwów w 1939 roku uczestniczył mieszkaniec Ruszkowic Walenty Pokora. Po II wojnie światowej w Ruszkowicach wybudowano świetlicę wiejską z garażem dla straży pożarnej. W 1994 r. oddano do użytku nowy budynek szkoły podstawowej.

W pobliżu świetlicy znajduje się figura Matki Bożej. U stóp Maryi stoi orzeł polski. Na pomniku napisano:

*„Królowo Korony Polskiej
Dźwignij Twój Naród z upadku
I prowadź nas do zbawienia
O niepokalana!*

*Maryjo, Dziewico, o Niepokalana
Cała dziś Polska krwią, łzami zalane
Żebrze: cierniowy zdejm wieniec z mej skroni
Włościanie wsi Ruszkowic
Ufni w opiekę Maryi
Najświętszej Matce
Wznoszą 1918 roku.*

*W czasie okropnej światowej wojny
Gdy się waży losy naszego Narodu”*

Po drugiej stronie widnieje napis:

*„Poświęcił X. Jan Wiśniewski
Kon. Katedry Sandomierskiej Proboszcz
Borkowic”*

Figurka Matki Bożej z 1918 r.

Pamiętkowy Krzyż z 1928 r.

Idąc w kierunku Przysuchy, sto metrów od świetlicy, widzimy ogromny przydrożny głaz z osadzonym metalowym krzyżem.

Na kamieniu odczytać można napis:

POLSKA 1918–1928

Fundacja ta powstała z inicjatywy ks. Jana Wiśniewskiego w 10 rocznicę odzyskania niepodległości.

W 2011 r. w budynku szkoły podstawowej utworzona została Szkoła Muzyczna I Stopnia im. Oskara Kolberga. Młodzież i dzieci z powiatów przysuskiego i szydłowieckiego doskonaliły swoje umiejętności muzyczne w klasach: fortepianu, skrzypiec, trąbki, saksofonu, tuby, perkusji, fletu, klarnetu i akordeonu.

Od 1994 r. w Ruszkowicach działa klub piłki nożnej Ruszcovia Borkowice, grający obecnie w lidze okręgowej.

W świetlicy wiejskiej zorganizowana została w 2013 roku Izba Pamięci poświęcona historii Ruszkowic i Lusztynku.

LUSZTYK – dawniej wioska między Ruszkowicami a mostem na rzece Radomce, dziś część Ruszkowic. Swą nazwę zawdzięcza niemieckim fabrykantom z zakładów przysuskich, którzy tak nazwali miejsce zabaw i spotkań przy karczmie między Młynami a wsią Ruszkowice. Pierwszy raz nazwa Luszyk pojawiła się w metrykach kościelnych w 1803 roku. Włościanie Lusztynku wzniesli stojące do dziś dwa krzyże przydrożne. W 1864 r. dziedzic Borkowic na mocy dobrowolnej umowy z włościanami z Gródka przesiedlił ich na Luszyk. W 1922 roku w 28 domach mieszkało 127 osób. Do II wojny światowej we wsi funkcjonowała Kuźnia. W pobliżu wsi w 1943 r. Niemcy zastrzelili dowódcę placówki „Rawicz” kpt. Franciszka Sobeckiego ps. „Kruk”. Jego kwartę był dom Adama Majewskiego. Po wojnie jego ciało ekshumowano i przewieziono w rodzinne strony.

GRÓDEK – dziś nazwa ulicy a dawniej wsi znanej już w 1511 roku, stanowiącej w 1563 roku własność Mikołaja Zbozeńskiego. W 1797 roku w 10 domach mieszkało 51 osób.

Gródek wchodził w skład dóbr borkowickich. W połowie XIX wieku wieś Gródek przeniesiono na Luszyk. Na Gródku Dembińskich zbudowano obszerną owczarnię, którą rozebrano po likwidacji hodowli i parcelacji majątku na Gródku. Dawniej droga przez Gródek była obsadzona brzoźami, które usunięto przed wybuchem II wojny światowej.

Kościół parafialny w Rzućowie

Rzućów – wieś położona nad rzeką Jabłonicą. Według miejscowego podania Rzućów utworzyła rodzin Czapleńców, która swój majątek podzieliła na dwie części. Połowę majątku „przerzuconą” w inne miejsce nazwali Rzućowem. Pierwsza historyczna wzmianka o wsi pochodzi z XIV wieku, kiedy to w 1396 roku wymienia się osadę pod nazwą Wruczw. Majątek pierwotnie należał do Duninów – Rzućowskich herbu Łabędź. W ciągu wieków majątek przechodził w posiadanie różnych właścicieli: Borkowskich, Witkowskich, Chlewickich, Leszczyńskich, Świątosławskich, Krygierów i do 1945 roku Mokiejewskich. Rzućów to stary ośrodek metalurgiczny. W XVI wieku postawiono tu kuźnię. W XVII w. majątek należał do rodziny Leszczyńskich, którzy około 1762 roku wybudowali tutaj zakład wielkopiecowy. Pod koniec XVIII wieku Rzućów znajdował się w rękach rodziny Świątosławskich. Eleonora Świątosławska w 1837 roku sprzedała majątek Wojciechowi Krygierowi.

Ten znany w Królestwie Polskim przemysłowiec rozwinął tutejsze zakłady. Zmodernizował w 1840 r. wielki piec, założył nowe piece pudlingowe, wybudował walcownię blach grubych w Psowie, walcownię blach w Rzućowie i warsztat mechaniczny. W 1846 r. utworzył gwoździarnię.

Po jego śmierci w 1853 r. majątek przejął syn Andrzej Krygier, który rozbudował zakłady.

W 1872 roku fabryka zapalek otrzymała na wystawie politechnicznej w Moskwie srebrny medal za bardzo dobrą kolekcję pod względem fabrykacji i próbek. W fabryce pracowało 60 robotników. Produkowano różne gatunki zapalek, w tym wykwentne, zamykane w ozdobnych pudełkach. Do dziś zachowały się fragmenty budynków z dawnych zakładów.

Z ujęć wodnych do czasów obecnych przetrwały dwa stawy spiętrzone groblami.

W 1884 roku majątek w Rzućowie kupił Adam Mokiejewski, który w 1901 roku wybudował budynek piętrowej szkoły. W 1914 roku majątek odziedziczył jego syn Witold Mokiejewski. W okresie międzywojennym założył elektrownię dworską, tartak parowy, był współzałożycielem straży pożarnej, Koła Gospodyń Wiejskich i sklepu spółdzielczego. Założył pod Smagowem nową część Rzućowa zwaną Nowym Światem.

W 1922 roku zmarł w Rzućowie weteran powstania styczniowego, uczestnik bitwy pod Małogoszczem, Antoni Lityński.

Po śmierci Witolda w 1940 r. w obozie hitlerowskim w Dachau, zarządem dóbr rzućowskich zajmowała się jego żona Wanda. W 1948 roku majątek upaństwowiono. W dworku od 1948 do 1995 roku funkcjonował Państwowy Dom Dziecka. W czasach zaboru rosyjskiego w Rzućowie działała rządowa szkoła elementarna.

W czasie II wojny światowej nauczyciele ze szkoły powszechnej w Rzućowie podjęli się tajnego nauczania. Uczestniczyli w ruchu oporu, pomagali partyzantom. Byli to: Jan Olan, (zabity przez Niemców), Genowefa Suliga, Józef Suliga (zamordowany przez hitlerowców), Lucyna Krępska, Ryszard Deja, Teodora Deja, Stanisława Świercz, Józefa Wojcieszek, małżeństwo Kaczanowskich, lekarz Aleksander Białkowski. Podporucznik Józef Suliga „Ireneusz” – kierownik szkoły w Rzućowie – był do 1943 roku komendantem placówki ZWZ – AK w Chlewiskach ps. „Barbara”. Po jego aresztowaniu komendantem został porucznik Stanisław Patyna „Wyrwa”.

6 sierpnia 1944 r. na moście walcowniczym żołnierze ukraińscy w służbie niemieckiej zatrzymali sześciu młodych chłopców, którzy zostali straceni na Firleju.

W 1933 r. mieszkańcy Rzućowa, Wandowa, Woli Kuraszowej i Smagowa podejmowali starania o wybudowanie kościoła w Rzućowie. W roku 1951 drewniany kościół został poświęcony przez bp. Franciszka Jopę. Początkowo był filią parafii św. Stanisława w Chlewiskach.

Tablica pamięci nauczycieli Tajnego Nauczania

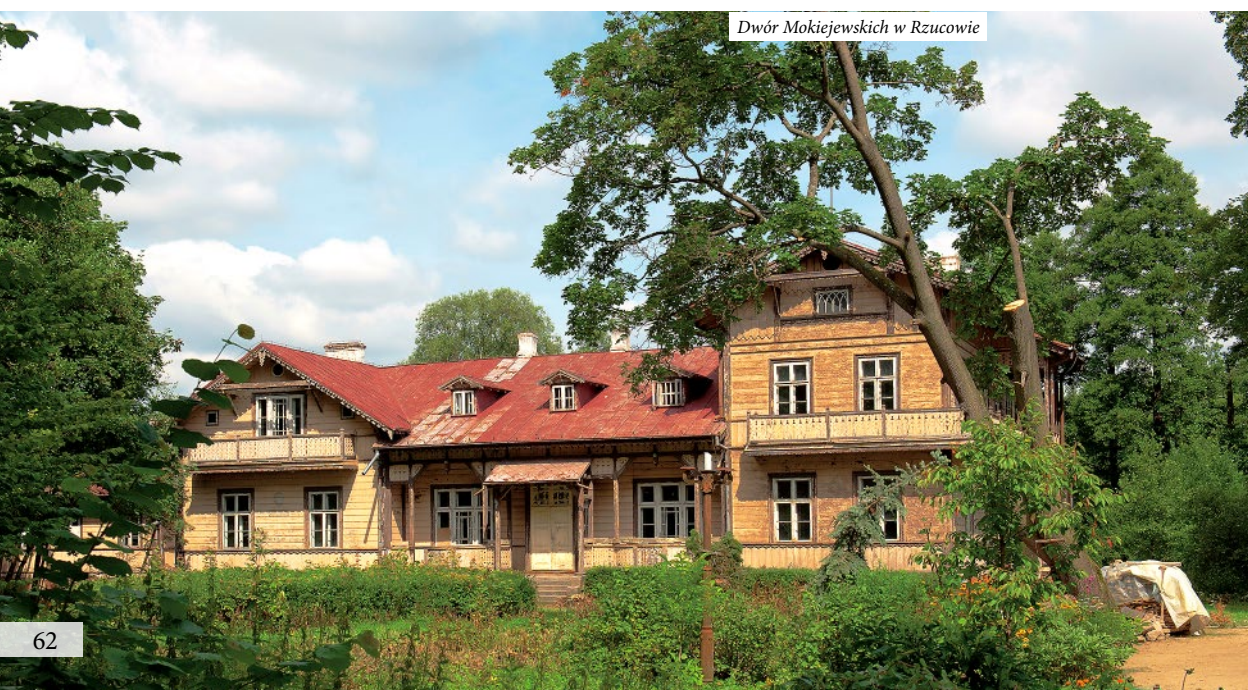

Boisko wielofunkcyjne

W 1977 r. bp. Piotr Gołębiowski erygował parafię pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Rzucowie oraz poświęcił nowo założony cmentarz. Proboszczem w latach 1977–2001 był ks. Henryk Krzosek. W 1983 r. rozpoczęto budowę nowego murowanego kościoła. Zakończyła się ona w 1988 roku. Po śmierci ks. Krzoska w 2001 roku nowym proboszczem został ks. Wojciech Tyburcy.

Pod patronatem parafii w Rzucowie funkcjonują: Caritas – oddział w Rzucowie i świetlica „Promyk”. W 2003 roku w Rzucowie został utworzony Zespół Szkół Ogólnokształcących, w którego skład wchodzi: Publiczne Przedszkole, Publiczna Szkoła Podstawowa, Publiczne Gimnazjum nr 2.

Czekający na renowację modrzewiowy dwór został wybudowany w latach 1884–1892.

Dwór Mokiejewskich w Rzucowie

Dawny pensjonat Gucin

Jest to budynek parterowy z mieszkalnym poddaszem i naczółkowym dachem, założony na planie litery T, ryzalitem na osi fasady i sienią na osi budynku. Obok dworu znajduje się niewielki budynek – Wikaryjka, wykonany z tzw. kamienia łamanego, datowany na ok. 1850 r. Mieścił się w nim lamus. Był też wykorzystywany do celów mieszkalnych. W parku zachowały się aleje lipowe i grabowe, pomnikowy dąb o obwodzie 4,2 m oraz olsze czarne, modrzewie, brzozy, klony, graby, kasztanowce, a nawet robinia akacjowa.

Do majątku w Rzucowie przyjeżdżali często harcerze z Szydłowca. W 1939 roku gościem Mokiejewskich był aktor Andrzej Łapicki wraz z rodzicami. Rzuców znany był z organizowanych tu wyścigów rowerowych.

Do dziś zachowały się fragmenty 6 budynków z dawnych zakładów oraz dwa stawy spiętrzone groblami. We wsi znajduje się wybudowany w 1905 r. przez Czechów Pensjonat „Gucin” – obecnie prywatny dom oraz murowany pensjonat, w którym do niedawna funkcjonowało przedszkole.

Dawny pensjonat

Centrum Rzućwa

Przy drodze, stoi żelazny krzyż z 1859 roku wystawiony na pamiątkę powstania listopadowego. Figurę Matki Bożej z 1890 roku, możemy podziwiać przy wjeździe na ulicę Armii Krajowej.

We wsi funkcjonuje utworzona w 1926 r. Ochotnicza Straż Pożarna, świetlica wiejska, prywatna piekarnia z 1936 roku, sklepy, stawy rybne oraz zakład odlewniczy. W lesie przy drodze do Chlewick stoi biały krzyż wystawiony w 1904 roku.

Budynek OSP i świetlica wiejska

WANDÓW

– ulica Wandów to część Rzućwa, która dawniej była samodzielną wioską, a właściwie osiedlem robotniczym między Ninkowem i Rzućwem. Do 1843 r. wieś zwała się Psów. Tę nazwę spotykamy w metrykach od 1747 roku. W 1843 r. nazwano ją Wandowem od imienia Wandy Przybylskiej urodzonej w 1842 roku, córki Wirginii

Przybylskiej, siostry Wojciecha Krygiera, dziedzica Rzućwa. W XIX wieku w Wandowie działała walcownia blachy oraz młyn wodny. W 1936 r. we wsi powstała piekarnia Sodela, która w czasie II wojny światowej zaopatrywała partyzantów i oddział majora „Hubala” w pieczywo. Na skrzyżowaniu z drogą wojewódzką stoi kamienna figura z krzyżem z 1913 roku.

SMAGÓW

Świetlica w Smagowie

Smagów – wieś położona w odległości jednego kilometra na wschód od Rzućkowa. Znana była już w 1330 roku pod nazwą Szmagów. Król Kazimierz Wielki w 1360 roku przeniósł Smagów z prawa polskiego na prawo niemieckie, zwane później średzkiem. Wieś należąca w średniowieczu do Dobiesława i Strasza Chlewickich, słynęła z dużych zasobów rudy żelaza i kuźnic. Od XVI wieku należała do obszernej dóbr Chlewiska, będących w posiadaniu Chlewickich herbu Odrowąż. W 1508 roku, według rejestru poborowego powiatu radomskiego, Smagów i inne wioski należące do Pawła z Chlewisk płaciły poboru 4 grzywny i 24 grosze. W 1569 roku właścicielami wsi byli: Błotnicki, Chlewicki Jakub i Krzysztof. W XVI wieku istniały tu osady wiejskie zwane rudami albo kuźnicami, zamieszkałe przez górników, hutników, drwali i kurzaczy. Pod koniec XVIII wieku wieś liczyła 37 domostw. Znajdował się tu duży staw zwany Kuligiem. W 1768 roku dobra chlewiskie wraz ze Smagowem nabył Józef Potkański. W 1801 roku jego syn Aleksander Potkański – starosta radomski,

sprzedał dobra Chlewiska Stanisławowi Sołtykowi. Majątek Sołtyka składał się z folwarków: Chlewiska, Smagów, Pawłów i 21 wiosek. Stanisław Sołtyk był od 1809 roku posłem na Sejm Księstwa Warszawskiego oraz prefektem departamentu radomskiego. Za współpracę z tajnym Towarzystwem Patriotycznym został uwięziony przez władze carskie. Był wzorem patrioty dla warszawskiej młodzieży. Kolejnym właścicielem dóbr Chlewiska był jego syn generał Roman Sołtyk.

W tym okresie w Smagowie znajdowały się drewniane budynki: domy dla czeladzi, spichlerz, karczma, dom folwarczny i dwie stodoły. Roman Sołtyk był uczestnikiem batalii napoleońskich. Walczył m.in. w wojnie z Rosją (1812) pod Smoleńskiem i Możajskiem. W 1825 roku został wybrany posłem na Sejm Królestwa Polskiego z powiatu szydłowieckiego. Domagał się całkowitego uwłaszczenia wszystkich chłopów za odszkodowaniem dziedziców. W 1827 roku w Smagowie mieszkało w 24 domostwach 167 osób.

W czasie powstania listopadowego Roman Sołtyk był wnioskodawcą uchwały sejmowej o odebraniu Korony Polskiej cesarzowi Rosji-Mikołajowi I. W 1832 roku za aktywny udział w powstaniu władze rosyjskie skonfiskowały dobra Chlewiskie, a Roman Sołtyk wyemigrował do Francji, gdzie zmarł w 1843 roku.

W 1835 roku w Smagowie istniały dwie osady zamieszkałe przez służbę dworską – fabryczną oraz dziesięć osad zamieszkałych przez górników, kurzaczy i hutników. Pod koniec XIX wieku wieś i folwark należały do gminy i parafii Chlewiska. Były tu 54 domostwa zamieszkałe przez 360 mieszkańców. Areal dworski wynosił 236 mórg, zaś włościański 422 morgi. Skonfiskowane dobra Chlewiska odkupiła rodzina Sołtyków po 1863 roku. W latach 1895–1912 folwarkiem w Chlewiskach i Smagowie zarządzała rodzina Platerów. Ze Smagowem związana jest pouczająca historia, dotycząca właściciela wsi – Pigłowskiego. Do końca XIX wieku w kościele w Chlewiskach znajdowała się jedyna w diecezji (jeśli chodzi o oryginalność) ambona. Na głowie klęczącego szlachcica, wyrzeźbionego z drewna, stała ambona. Szlachcic wymownym gestem zdawał się zachęcać obecnych w kościele do słuchania Słowa Bożego. Podanie mówi, że Pigłowski ze Smagowa, słuchając kazań, zwykł szydzić ze słów głoszonych z ambony. Nadszedł jednak czas opamiętania. Pigłowski nawrócił się, a chcąc zgorszenie dane bliźniemu naprawić, kazał zbudować ambonę, a swoją podobiznę w drzewie wyrzeźbioną umieścić pod nią. Ten piękny i pouczający zabytek znajduje się obecnie w Muzeum Diecezjalnym – Domu Długosza w Sandomierzu. Smagów od 1973 roku należy do gminy Borkowice, a od 1977 do nowo powstałej parafii w Rzucowie. Mieszkańcy Smagowa, Rzucowa i innych wiosek starali się o erygowanie parafii od 1933 roku. Ich starania doprowadziły do wybudowania w 1951 roku drewnianej kaplicy w Rzucowie, a następnie cmentarza, plebanii i wreszcie w 1988 r. nowego kościoła parafialnego. We wsi znajduje się świetlica z placem zabaw oraz utwardzonym boiskiem, sklep spożywczy oraz boisko trawiaste.

Dzieci i młodzież uczęszczają do szkoły podstawowej i gimnazjum w Rzucowie. W Smagowie znajdują się 2 figurki przydrożne z 1910 i 1964 roku. Obecnie we wsi mieszka 342 osoby.

Krzyż przydrożny

Budynek OSP i świetlica wiejska

Wola Kuraszowa – malowniczo położona wieś na skraju lasów przysusko-szydlowieckich. Nazwa wsi wywodzi się od wolnizny, czyli czasowego zwolnienia od podatków. Drugi człon nazwy zawdzięcza właścicielowi Woli Kuraszowi. Na przełomie wieków XI i XII, w pobliżu Woli Kuraszowej istniał gród, będący strażnicą graniczną Kasztelanii Żarnowskiej. W części wsi, zwanej Górka Andrzejów, znajduje się częściowo zniszczone grodzisko pierścieniowe z przyległym parkiem, w którym zachowały się pomnikowe okazy dębów. W 1440 roku dziedzcem wsi był Kurosz herbu Rawa.

W niektórych starych dokumentach Wola nazywana jest Ninkowską z Kolonią Psów (Wandów).

W XVII i XVIII wieku właścicielami wsi byli: Borkowscy i Kwaśniewscy. W 1797 r. w 6 domach mieszkało 23 mieszkańców: Jacek i Justyna Madej, Jędrzej i Katarzyna Madej z rodziną, Franciszek i Katarzyna Nowak, Wincenty i Marianna Madej, Franciszek i Katarzyna Madej, Józef i Marianna Ogowsky z rodzinami.

W 1922 roku w 52 domach mieszkało 332 osoby. W 1935 r. mieszkańcy Woli pod kierunkiem sołtysa Józefa Madeja wydobyli z ziemi olbrzymi kamień w kształcie sześcianu i umieścili na nim krzyż.

W czasie II wojny światowej w Woli Kuraszowej istniał pluton ZWZ-AK, którego dowódcą był por. Węgrzynowski Stefan ps. „Jałowiec”. Placówka liczyła 24 członków. We wrześniu 1942 r. partyzanci rozbroili trzech policjantów granatowych. Do udziału w akcji „Burza” z plutonu zgłosiło się ośmiu partyzantów. W 1966 r. powstała tu Ochotnicza Straż Pożarna, mająca siedzibę w strażnicy wybudowanej w 1969 roku. OSP posiada samochód ratowniczo-gaśniczy marki Star 266. W 2010 r. zmodernizowano budynek świetlicy oraz wybudowano boisko wielofunkcyjne ze sztuczną nawierzchnią. Obok wsi Wola Kuraszowa znajdowała się mała wioseczka Ostrówek, powstała w XIX wieku po sprzedaży w 1825 r. włościąnom ziemi dworskiej przez dziedzica Rzućowa (dziś część Woli).

Krzyż przydrożny

W Ostrówku była karczma, w której karczmarzami byli: Kazimierz Madej w 1833 r., Szczepan Osiński w 1837 r., Józef Strzelecki w 1846 r. We wsi mieszkali również: Leopold Leszczyński – górnik, Andrzej Skuza – rolnik, Michał Lewandowski – wyrobnik. W 1855 r. w Ostrówku w pięciu domach mieszkało 17 mieszkańców. Wieś przez całe wieki należała do parafii Borkowice a od 1977 r. przynależy do parafii Rzuców. We wsi mieszka 172 osoby. Dzieci uczęszczają do szkoły podstawowej i gimnazjum w Rzucowie.

WYMYSŁÓW

Świetlica wiejska

W 1797 r. w Wymysławie było 9 domów i 28 mieszkańców. W 1918 r. ks. Jan Wiśniewski namówił mieszkańców Wymysłowa, Bolęcina, Kaw i Rudna do utworzenia szkoły. W 1919 roku powstała 2-klasowa szkoła z 4 oddziałami. Lekcje odbywały się w chałupie wiejskiej. W 1923 r. zbudowano niewielki dom z salą szkolną i skromnym mieszkaniem dla nauczyciela. Od 1932 r. była to szkoła 6-oddziałowa, a później władze gminy podjęły decyzję o budowie szkoły z 7 oddziałami. Przed wybuchem wojny zrobiono pod nią fundamenty, a po wojnie wybudowano na nich drewnianą szkołę. Pierwszym nauczycielem od 1919 roku był Franciszek Bańkowski, zaś kierownikiem od 1934 r. Józef Suliga, późniejszy żołnierz AK. Obecnie dzieci z Wymysłowa uczęszczają do szkoły podstawowej i gimnazjum w Borkowicach. W 2010 r. w miejscu dawnej szkoły wybudowano nowoczesną świetlicę, a w 2012 r. plac zabaw dla dzieci. W pobliżu Wymysłowa znajduje się malownicza Kawka Góra o wysokości 279 metrów.

We wsi stoi figurka MB oraz krzyż upamiętniający tragiczną śmierć rodziny Pasternaków we wrześniu 1939 roku.

Część wsi zwana Kawy niegdyś była oddzielną wioską. Wieś istniała już w połowie XV wieku. Nazwa nie ma nic wspólnego z nieznaną u nas w tych czasach kawą. Pochodzi raczej z niemieckiego kowe to znaczy szopa nad szczybem góry (z czasem oznaczało budki lub domy górnicze). Nazwa dowodzi, że jej założycielami i pierwszymi mieszkańcami byli górnicy, którzy tu i w okolicy wydobywali rudę z ziemi. Przysiółek Kawy znajduje się między Rudnem i Wymysławem.

W 1500 r. właścicielem Ruszkowic Nadolnych i wsi Kawy był Andrzej Ruszkowski, a w roku 1508 Kawy należały do Elżbiety z Ruszkowic.

W 1797 r. wieś składała się z trzech domów: Tomasza Polaka, Łukasza Stockiego oraz Szymona Polaka i 11 osób. W Kawach mieszkał powstaniec styczniowy Antoni Gaszyna, ranny w bitwie pod Wirem w 1863 r.

Okolo 1860 roku rosyjski urzędnik założył na pustkowiu małą wioskę w pobliżu Wymysłowa, którą nazwał Fadejówką Wielką. W 1924 roku nazwę rosyjską zamieniono na Tadeuszówkę Większą (Dużą) od imienia Tadeusza Kościuszki. Z czasem miejscowość weszła w skład wsi Wymysłów.

NIECH BĘDZIE POCHWAŁONE
ŚWIĘTE I NIEPOKALANE POZECIE
NAJŚW. MARIJ PANNY
GŁÓWNO
KRAJ

Figurka Matki Bożej

ZDONKÓW

Boisko wielofunkcyjne

Zdonków – wieś znana już w 1440 r. jako Zdunków. Nazwa wsi pochodzi od staropolskiego nazwiska Zdunek. Zmiana nazwy Zdunków na Zdonków jest wynikiem utrwalenia w pisowni obniżonej artykulacji u do o. W dawnych wiekach dziedzicami wsi byli Duninowie, Zbożeńscy i Bębnowscy. W 1750 roku Zdunków został kupiony przez Jana Małachowskiego i od tej pory wieś należała do tych samych dziedziców co Borkowice, a więc Małachowskich, Platerów, Czetwertyńskich i Dembińskich.

W 1537 roku zostaje wytyczona granica pomiędzy Zdunkowem i Wydrzynem. Sprawę prowadził sędzia grodzki i komornik graniczny Piotr Kochanowski, dziedzic Sycyny, ojciec poety Jana Kochanowskiego. Na granicy wsi usypano kopce, a na drzewach w dębowym gaju wycięto znaki krzyża.

W 1707 roku wytyczono granice pastwisk nad rzeką Lutnią między dworami Zdunków i Radestów.

W 1713 roku stacjonujące pod Skrzynnem wojsko saskie zrabowało w Zdunkowie duże ilości żyta, jęczmienia, siana oraz dwie krowy i wieprza. Wieś posiadała swoją pieczęć przedstawiającą siekierę zwróconą ostrzem w prawą stronę. W otoku widniał napis „Pieczęć wsi Zdonowa”. W 1797 r. we wsi w 17 domach mieszkało 89 osób.

Przy wjeździe do Zdonkowa, po lewej stronie stała karczma, zaś na rzece Lutni dwa młyny, jeden od strony Borkowic, a drugi od Politowa.

W 1864 roku na mocy ukazu carskiego dwudziestu czterech gospodarzy otrzymało na własność 308 mórg ziemi.

W Zdonkowie mieszkał porucznik Jakub Piotrowski, oficer powstania listopadowego, którego nagrobek zachował się do dziś na cmentarzu w Borkowicach.

W 1922 roku w 45 domach mieszkało 241 osób, zaś w folwarku Dembińskich w 8 domostwach 37 osób.

Pożary w sierpniu 1931 roku i listopadzie roku następnego zniszczyły zabudowania dworskie. Folwark o obszarze 223 mórg został rozparcelowany wśród mieszkańców Zdonkowa.

W 1951 roku ks. Cieślakowski poświęcił istniejącą do dziś figurę Matki Bożej.

Obecnie Zdonków to rolnicza, zadbaną wioska, położona w pobliżu malowniczej rzeki Lutnia.

W 2011 roku we wsi oddano do użytku wielofunkcyjne boisko ze sztuczną nawierzchnią, zaś w 2013 r. plac zabaw dla dzieci.

Rzeka Lutnia

ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Walory przyrodniczo – krajobrazowe

Gmina Borkowice położona jest w południowej części województwa mazowieckiego, w powiecie przysuskim. Obszar gminy leży na granicy Garbu Gielniowskiego, należącego do Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej i Równiny Radomskiej wchodzącej w skład Niziny Mazowieckiej. Przez teren gminy przebiegają dwa główne szlaki. Pierwszy, łączący Przysuchę, Borkowice i Szydłowiec, jest częścią Szlaku Cystersów, drugi łączy Końskie, Borkowice, Skrzynno i Radom.

Borowik

Na tych nieskażonych ekologicznie terenach żyje ponad 70 gatunków ptaków, interesujące owady i motyle. Występują tu liczne populacje łośi, saren, dzików, jenotów, borsuków i lisów. Miejscami można spotkać danielę, kuny i tchórze. Cały teren gminy stanowi atrakcyjne miejsce dla miłośników flory i fauny.

Dopełnieniem obrazu tej malowniczej okolicy jest bardzo interesująca przeszłość historyczna oraz wysokiej wartości założenia dworsko – parkowe. Istnieją tu ślady Staropolskiego Zagłębia Przemysłowego związane z wydobywaniem i przeróbką rud żelaza oraz 35 stanowisk archeologicznych pochodzących od schyłkowego paleolitu po późne średniowiecze.

Na terenie gminy istnieją doskonałe warunki do zakładania tras turystycznych: pieszych, rowerowych, konnych i narciarskich.

Kozak czerwony

36% powierzchni gminy zajmują lasy. Są to lasy i bory mieszane, świeże i wilgotne, z jodłą, sosną, dębem, świerkiem, z domieszką buku, modrzewia i brzozy. Obszar leśny odznacza się dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi, na które składają się: rozległe kompleksy leśne z ciekawie wyłobioną linią brzegową lasów, mozaika malowniczo rozproszonych niewielkich powierzchni leśnych, zakrzewień, oczek wodnych oraz zróżnicowana rzeźba terenu. Duża lesistość i ciekie wodne stanowią idealne warunki bytowania roślin i zwierząt, a lasy są miejscami chętnie odwiedzanymi przez grzybiarzy i zbieraczy owoców leśnych.

W wielu miejscowościach można spotkać rzadkie okazy przyrody, w tym 9 pomników przyrody ożywionej: 4 dęby szypułkowe, olszę czarną, modrzewia polskiego, buka pospolitego i platana klonolistnego.

Pašník dla saren i jeleni

Dzik

Kwiaty polne

Wiele dróg gminnych ma charakter pejzażowy. Walory gminy podnoszą wartości krajobrazowe, przyrodnicze i estetyczne Garbu Gielniowskiego ze źródłami Radomki i Jabłonicy, wysoczyznami lessowymi sięgającymi 326 metrów, malowniczymi dolinami rzek, zbiorowiskami szuwarów i torfowisk.

Na południe od Borkowic, Radestowa i Polittowa znajdują się malownicze wąwozy i jary pochodzenia lessowego. Kilka wiosek w gminie, w rejonie Rzućkowa, ma charakter letniskowy. Dużą szansą rozwoju gminy będzie zakładanie gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych.

Okolice Bryzgowa

Krakowa Góra

KRAKOWA GÓRA

to jedno ze wzgórz Garbu Gielniowskiego o wysokości 280 metrów, oddalone niepełna kilometr od Borkowic. Rozciągają się stamtąd piękne widoki na całą okolicę. Widać z niej kościoły w Przysusze, Skrzyńsku, Sadach Kolonii, Skrzynnie i Wieniawie. Przy dobrej widoczności można zobaczyć

zabudowania Radomia. Borkowiczanie twierdzą, że gdy chmury gradowe znajdą się nad Krakową Górą, wnet się rozchodzą, nie czyniąc żadnej szkody na okolicznych polach. Potwierdzają to meteorolodzy, nazywając to zjawiskiem cienia opadowego. Nazwę swoją wzgórze zawdzięcza królowi Kazimierzowi Wielkiemu, który ok. 1360 r. polując, zabłądził w Puszczy Borkowickiej w pogoni za jeleniem.

Widok z Krakowej Góry

Wędrując lasem, dotarł do szczytu wzgórza, z którego widok go zachwycił i przypominał mu wzgórze na Wawelu. Jak mówi legenda, miejscowy kowal wyprowadził go gościńcem do zamku królewskiego w Radomiu. Od tego czasu wzgórze przyjęło nazwę Krakowa Góra. W czasach potopu szwedzkiego chronili się tu ludzie z okolicznych wsi, w 1863 roku mieli tu swoje leże powstańcy styczniowi. W 1915 roku doszło w pobliżu do walk między wojskami niemieckim i rosyjskim. W czasie II wojny światowej odbywały się tu szkolenia żołnierzy AK i BCh. Ks. Jan Wiśniewski usłyszawszy w 1914 roku legendę o Krakowej Górze, postanowił na tym pięknym wzniesieniu upamiętnić ważne wydarzenia z historii Polski. 27 czerwca 1925 roku urządził tam uroczystości, podczas których na usypanym z kamienia kopcu ustawiono krzyż z datą 1918–1925. Proboszcz borkowicki uważał, że krzyż symbolizuje potęgę Polski, której duszą jest wiara. W 1933 roku z okazji 250-lecia odsieczy wiedeńskiej postawił na Krakowej Górze Kaplicę Sobieskiego pw. Matki Bożej i Przemienienia Pańskiego, umieszczając w jej ściankach i ołtarzyku ziemię świętą i kamień z góry Tabor. Uroczystego poświęcenia kaplicy dokonał 10 września 1933 roku. Kilkutysięczna procesja z chorągwiami i feretronami udała się na Krakową Górę. W uroczystości wzięły udział organizacje społeczne, wojskowe i religijne.

Kaplica Sobieskiego na Krakowej Górze

Harcerska Msza Polowa

Figurka Matki Bożej w Kaplicy Sobieskiego

Po mszy świętej i patriotycznym wystąpieniu ks. Wiśniewskiego, głos zabrał włościanin Stefan Madej z Ruskiego Brodu, który podziękował księdzu kanonikowi za piękne pamiątki historyczne, którymi ozdabia parafię i całą okolicę. Następnie wznosił okrzyk na cześć prezydenta RP Ignacego Mościckiego.

Dziś Krakowa Góra jest nie tylko miejscem kultu religijnego i historyczną pamiątką, ale również przystanią turystyczną, punktem widokowym, miejscem spotkań młodzieży i całych rodzin. Tu oprócz majówek odbywają się również msze polowe i przyrzeczenia harcerskie. Choć wzgórze znajduje się w sporej odległości od Borkowic, gdy wejdzie się do kaplicy, zawsze znajdują się przy ołtarzyku świeże kwiaty. Jakieś ręce pobożnych niewiast z Borkowic niosą od pokoleń owe kwiaty i wodę, aby przyozdobić ołtarz Matce Najświętszej. Wewnątrz kaplicy znajduje się ołtarzyk z figurką Matki Bożej i obrazem Przemieniania Pańskiego. Na ścianie widnieje kamienna tablica z napisem:

„Był człowiek posłany od Boga imieniem Jan III Panu Bogu Wszechmogącemu na chwałę Maryi Najświętszej Królowej Polski, na cześć, na pamiątkę 250-lecia zwycięstwa Króla Jana III obrońcy chrześcijaństwa pod Wiedniem, wznosił tę kaplicę i poświęcił ks. Jan Wiśniewski proboszcz borkowicki, kanonik kapituły sandomierskiej w 1933 roku”.

Majówka na Krakową Górę

Nad wejściem do kaplicy wmurowano kamienną płytę zwieńczoną krzyżem z napisem łacińskim:

SIT NOMEN DOMINI BENEDICTUM
VENIMUS, VIDIMUS DEUS VICIT 1683–
1933. („Niech imię Pańskie będzie błogosławione. Przybyliśmy, zobaczyliśmy, Bóg zwyciężył 1683–1933”). Te ostatnie słowa pochodzą z listu króla Sobieskiego do Ojca Świętego tuż po wiktorii wiedeńskiej.

Od 2002 r. z inicjatywy ks. kanonika Marka Lurzyńskiego w ostatnią niedzielę maja organizowane są na Krakowej Górze majówki. Tutaj znajduje się XIV stacja oryginalnej drogi krzyżowej ufundowanej przez parafian.

FIGURA ŚW. ANTONIEGO

jest największą atrakcją kościoła parafialnego w Borkowicach.

Rzeźba to odlew z ołowiu; powstała około 1646 r. a jej autor jest nieznanym. Figura jest rzeźbą tytularną lewej nawy kościoła, z masywnym popiersiem, twarzą o wyrazie antyczny- rzymskim, zakonnym strojem-habitem przewiązanym sznurem. Prawą ręką Antoni podtrzymuje tulące się do jego piersi nagie Dzieciątko, dotykające prawą rączką twarzy świętego. Historia tej figury sięga połowy XVII wieku, kiedy to 7 grudnia 1646 r. górnik Hilary Mała z Niewachłowa pod Kielcami wykopał w Machnowskiej Górze trzy bryły ołowiu, z których pan Stanisław Czechowski herbu Oksa, starosta kielecki, kazał zrobić trzy figury świętych: św. Barbary, Najświętszej Marii Panny i św. Antoniego.

Ówczesni gwarkowie wydobywający galenę, uzyskiwali około 200 kg rudy rocznie, więc znalezienie przez Małą trzech kilkusetkilogramowych brył było wielką sensacją i określono je jako zjawisko nadprzyrodzone. Miejsce, w którym znalazł Mała trzy wielkie samorodki rudy ołowiu nazwano Szparą Świętych. Figurę św. Barbary umieszczono w klasztorze Bernardynów na Karczówce, Najświętszej Marii Panny w kieleckiej katedrze, zaś św. Antoniego w kościele parafialnym w Borkowicach. Jak mówi miejscowe podanie:

„Nie wiadano, dokąd posłać figurę św. Antoniego. Zaprzęgnięto więc parę wołów do wozu, lecz woły nie chciały ruszyć z miejsca. Wymieniono różne nazwy parafii, ale na próżno. Dopiero, gdy ktoś wymienił nazwę Borkowice, woły ruszyły z miejsca. Wtedy zamiast nich wprzęgnięto jednego konika, który przyciągnął figurę św. Antoniego do Borkowic”.

Dawne inwentarze kościelne świadczą, że już w XVIII wieku było sporo wotów przy św. Antonim. Gdy zaszła potrzeba ratować ojczyznę, wota te wraz z innymi srebrami oddano na obronę kraju podczas powstania kościuszkowskiego.

Figura św Antoniego

Gdy wybuchła pierwsza wojna światowa ks. Jan Wiśniewski zapisał:

„Widzieliśmy dookoła Borkowic łuny płonących w dali wiosek, kościołów i plebanii. Wówczas wraz z ludem ofiarowaliśmy całą parafię i ojczyznę opiece św. Antoniego. Pomimo, że przez parafię przesunęły się wojska rosyjskie, niemieckie, znów rosyjskie i austriackie, pomimo utarczki na drodze między Wymysłowem i Rudnem oraz potyczki w lesie Ruskobrodzkim w dniu 16 maja 1916 roku, ani jedna wioska w parafii nie zgorzała i szkód wielkich parafia nie odniosła”.

Szlaki turystyczne

Szlak turystyczny im. ks. Jana Wiśniewskiego (znaki zielone)

Malowniczy szlak o długości 44 km, przechodzący przez najatrakcyjniejsze miejsca gminy Borkowice. Rozpoczyna się w Skrzyńsku. Wiedzie przez Przysuchę, Topornię, Rudno,

Bołęcin, Krakową Górę, Borkowice, lasy borkowickie, Wolę Kuraszową, Rzuców, Stefanów, skłobską górę, Hucisko, aż do rezerwatu Ciechostowice koło Szydłowca.

Turystyczne szlaki rowerowe Związku Gmin Radomka

Szlak nr R-12y (znaki żółte) – długość 26,3 km; rozpoczyna się w uroczysku Grabina i biegnie przez uroczysko Huta (początek szlaku R-14s i koniec szlaku R-07z), nadleśnictwo Przysucha, obok mogiły Stanisława Piedrosia z Wilejki poległego we wrześniu 1939 r. przez Rudno, Bołęcin, Wydrzyn, Skrzynno; kończy się w Zagórzu.

Szlak nr R-14s (znaki białe) – długość 14,8 km; rozpoczyna się w uroczysku Huta, prowadzi przez leśniczówkę i kopalnię Zapniów, Kuźnicę, przecina drogę nr 747; kończy się w Borkowicach przy budynku Ochotniczej Straży Pożarnej.

Szlak nr R-07z (znaki zielone) – długość 69,2 km; rozpoczyna się w Radomiu; na teren powiatu przysuskiego- na 23 km- wchodzi w okolicy Domaniowa i prowadzi przez Wólkę Domaniowską, Brudnów, Wieniawę, Jabłonicę, Ryków, Żuków, Zdunków, Ruszkowice (szkoła, kolonia Ruszkowice), Rudno, Bołęcin, Długą Brzezinę, Hucisko, Sowią Górę; po przecięciu drogi 747 szlak kończy się w uroczysku Huta przy skrzyżowaniu ze szlakiem R-12y (początek szlaku R-14s).

Kochanów - kładka przez Jabłonicę

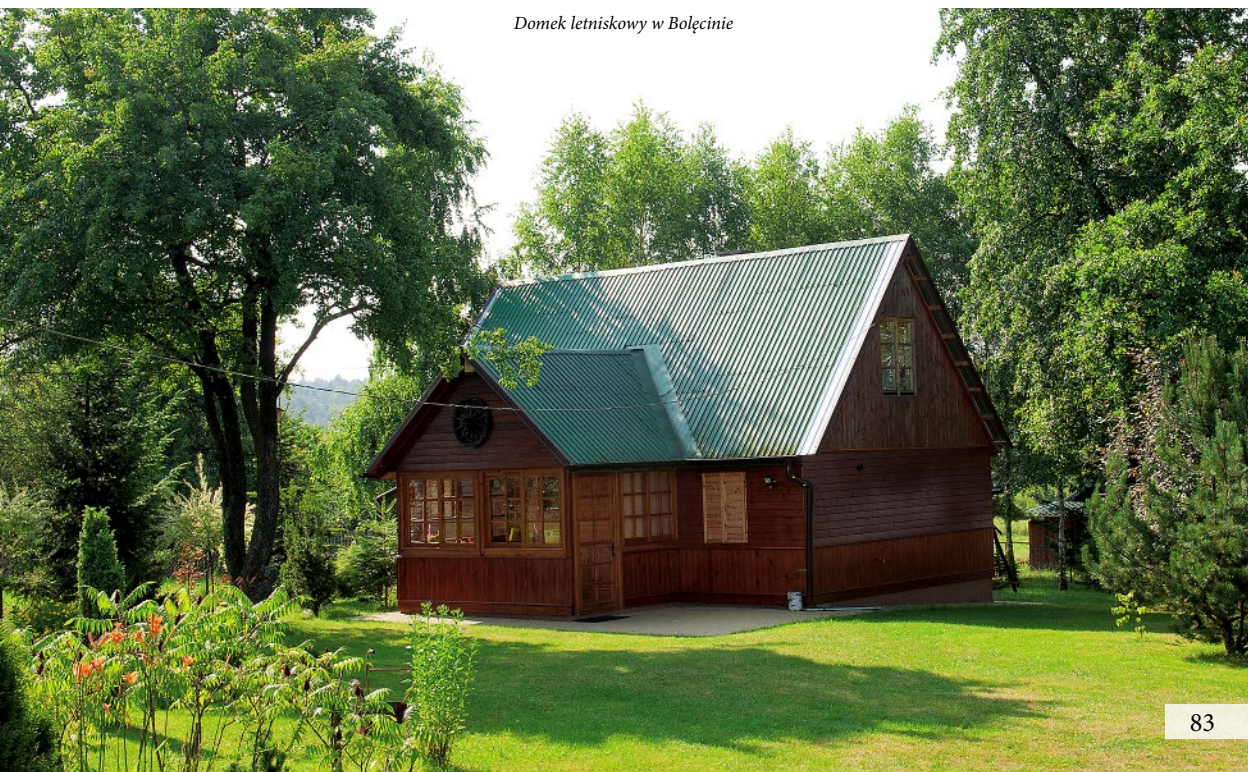

Wsie letniskowe

Nieopłacalność produkcji rolnej oraz znakomite warunki przyrodniczo- krajobrazowe i klimatyczne stworzyły możliwości przekształcenia osad na wsie letniskowe. W wielu miejscowościach można spotkać puste zabudowania lub działki, które mogą nabyć mieszkańcy miast poszukujący ciszy i odpoczynku na łonie przyrody.

Wioski, które już dziś możemy uznać za letniskowe to: Bolęcín, Bryzgów, Rusinów, Kochanów i Wola Kuraszowa. Dołączyć do nich mogą kolejne miejscowości, w których upadła produkcja rolna. (W Bolęcinie ma swój domek letniskowy znany w Polsce i za granicą malarz Janusz Dziurawiec).

Domek letniskowy w Bolęcinie

Szlaki jazdy konnej

» **Borkowice - Janów - Borkowice** (Borkowice - Krakowa Góra - Stawiska - Bołęcin - Krakowa Góra - Janów- Dąbrowa- Kolonia Ruszkowice- Borkowice)

» **Borkowice - Bryzgów - Borkowice** (Borkowice - Przystań koła Szarak - Bryzgów Galapatów - Biała Głina - Borkowice) Borkowice- Długa Brzezina- Borkowice (Borkowice - Bołęcin - Długa Brzezina - Bryzgów - Borkowice)

» **Borkowice - Politów - Borkowice** (Borkowice - Stawy - Gródek - Zdonków - Politów - Lisie Jamy - Wąwóz Gaj - Radestów - Biała Głina - Borkowice)

» **Ninków - Wola Kuraszowa - Goworek - Ninków** (Ninków - Kopalnia - Wola Kuraszowa - Grodzisko - Rzuców - Wandów - Goworek- Ninków)

» **Rzuców - Nowinki - Rzuców** (Rzuców- Wola Kuraszowa- Grodzisko- Ostrówek- Kochanów - Nowinki- Rusinów- Kochanów - Ostrówek- Rzuców) Część z tych szlaków wraz z drogami lokalnymi może być wykorzystana na organizację kuligów czy przejazdów bryczkami. Istnieje możliwość wyboru tras po terenie innych gmin, np. Borkowice - Janów - Kuźnica - Zapniów - Rawicz - Gwarek - Dąbrowa - Borkowice.

W przyszłości będą wyznaczone miejsca postojowe z paleniskami, punkty widokowe oraz wykonane będą oznakowania szlaków.

W gospodarstwie agroturystycznym „Fryszerka”- Zbożenna 250, położonej w sąsiedzkiej gminie Przysucha można wynająć konie wierzchowe, bryczki konne i karetę.

Oddział kawalerii na festynie strażackim

Propozycje szlaków pieszych/rowerowych

» Szlak im ks. Jana Wiśniewskiego – Borkowice - Krakowa Góra - Borkowice.

Wędrówkę rozpoczynamy przy kościele parafialnym położonym na małym wzniesieniu. Kościół pw. Świętego Krzyża wybudowany został w latach 1829–1845 na miejscu trzech poprzednich drewnianych kościołów. Z zewnątrz neogotycki, wewnątrz barokowy. Charakteryzują go strzeliste wieżyczki i pinnakle frontonu. Duże okna dają mu wiele światła. Sklepienie wspiera się na czterech filarach dzielących kościół na jedną obszerną i dwie wąziutkie nawy. Z nawy głównej do prezbiterium wchodzi się po 8 schodach zarówno z jednej, jak i z drugiej strony. W środku, pomiędzy schodami, znajduje się zejście do kaplicy grobów pod wielkim ołtarzem. Za ołtarzem mieści się zakrystia. Po obu stronach wielkiego ołtarza, na tle widnych, dużych rozmiarów okien,

znajdują się loże. Organy kościelne zbudowane zostały przez Mateusza Mielczarskiego z Łowicza w 1846 r. Instrument usytuowany jest na murowanym chórze muzycznym, naprzeciw głównego ołtarza.

Największą atrakcją świątyni jest figura św. Antoniego powstała ok. 1646 roku (szczegółowy opis w rozdziale – atrakcje turystyczne).

W ołtarzu głównym umieszczony jest barokowy krucyfiks z przełomu XVII i XVIII wieku, przedstawiający ukrzyżowanego Chrystusa. Na konsoli ściennej pod amboną, na styku prezbiterium i nawy znajduje się barokowa rzeźba św. Rocha z XVIII wieku. U nóg świętego leży pies z bułką w pysku.

Kościół parafialny w Borkowicach

Ołtarz główny

Inna ciekawa rzeźba to drewniana figura Jana Nepomucena wykonana z drewna w stylu barokowym. W prawej uniesionej ręce święty trzyma krzyż, w lewej gałązkę palmy. Wewnątrz kościoła znajduje się również tablica epitafijna poświęcona fundatorom kościoła.

Na zewnątrz w murze kościoła widnieje rzeźba św. Floriana z pierwszej połowy XIX wieku. Na ścianie frontowej kościoła widoczne są dwie tablice ufundowane przez ks. Jana Wiśniewskiego: prawa, z długą listą tutejszych plebanów, poprzedników proboszcza, zaś lewa, wystawiona w 1922 roku z następującym napisem:

„Ku wiecznej chwale żołnierzy parafian tutejszych: innym poległym w czasie powstań : wojny światowej , także 1920 r. poległym wraz z ks. Ignacym Skorupką, obrońcą wiary ojczyzny – rodacy.”

W ścianie południowej znajduje się tablica poświęcona ks. Ignacemu Zawadzkiemu, urodzonemu w Borkowicach w 1651 r., rektorowi Szkół Pijarskich w Warszawie i Krakowie, autorowi panegiryków i zbieraczowi przysłów. W latach 1360–1795 wokół kościoła rozciągał się cmentarz. W kryptach pod ołtarzem kościoła znajdują się groby fundatorów kościoła-Małachowskich herbu Nałęcz. Do grobów wchodzi się z nawy po schodach. W środkowej części urządzony jest corocznie grób wielkopiątkowy.

W murze przykościelnym od strony południowej znajduje się mało czytelna i spękana płyta marmurowa, a na niej napis:

*Ten nadgrobek położył Mąż z żalu stroskany
swej Justynie z Dzianottów żonce, Kochany
Kietliński, która leży pod tym zimnym głazem
Będąc cnót i miłości Małżeńskiej obrazem
Przechodniu co te czytasz słów wyrażenie Zrób
za nią chociaż jedno do Boga westchnienie.*

Wspomniana wyżej kobieta żyła lat 36, zmarła w Politowie dnia 28 kwietnia 1803 r. Płyta pochodzi z dawnego drewnianego kościoła. Od strony zachodniej na murze przykościelnym znajduje się płyta kamienna ufundowana przez ks. J. Wiśniewskiego, poświęcona pamięci zacnych parafian. Wychodząc furką na ulicę, na zewnętrznej stronie muru kościelnego można dostrzec pamiątkową tablicę, poświęconą 25-leciu pastrowania w parafii ks. Jana Wiśniewskiego. Tablicę tę ufundowała młodzież Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży z ks. wikariuszem Walentym Ślusarczykiem. Wyżej na murze znajduje się figura Matki Bożej Fatimskiej wystawiona na pamiątkę nawiedzenia parafii przez kopię obrazu MB Częstochowskiej w 2006 roku.

W ogrodzie plebańskim przed kościołem stoi pamiątkowy obelisk wystawiony w 1928 r. w formie czworobocznego ostrosłupa, górą zwężonego i ściętego, zakończonego kulą zwieńczoną krzyżem. Na ścianie obelisku pośrodku widnieje orzeł w koronie otoczony wieńcem liściastym. Powyżej zapisano datę 1918-28. Na jednej ze ścian cokołu widać napis:

*„W tym miejscu trzech zaborcy
kolejno bawili.
Moskal jadł, Austriak grał,
Niemcy plany tworzyli”.*

*O Maryjo Królowo Korony Polskiej
i Matko nasza Niepokalana, czuwasz nad
naszą Ojczyzną, nas prowadź do nieba.
Bractwo różańcowe zostało wprowadzone
w 1725 roku. Zakon św. Franciszka
w 1928 roku. Ojczyźnie wolnej pobłogosław
Panie. K.J.W.P.B.K.S.”.*

Pomnik niepodległości z 1928 r.

Na południe od kościoła znajduje się wystawiona przez ks. Jana Wiśniewskiego w latach 1916–1917 zabytkowa plebania z czerwonej cegły. Piętrowy budynek ma kształt barokowego dworu z dachem mansardowym oraz balkonami z dwóch stron. Nad frontowym wejściem widnieje tablica z napisem:

*„Jeżeli Pan Bóg domu nie zbuduje
Na próżno nad nim robotnik pracuje (Ps.126)
Dom ten
Plebański wraz z wikariatem wzniosł
Z ofiar parafian ks. Jan Wiśniewski P. B.”
1916 r.*

Gdy zejdziemy schodami ze wzgórka kościelnego, dojdziemy do zabytkowego budynku, w którym w latach 1939–1998 był klasztor siostr Benedyktynek. Budynek pod nazwą domu św. Antoniego wybudowany został w 1931 r. przez ks. Jana Wiśniewskiego.

W ścianie domu, w którym obecnie mieści się apteka, wmurowana jest tablica poświęcona rocznicom: soboru w Efezie w 1431 r., bitwy pod Płowcami w 1331 r., powstaniu listopadowemu w 1831 r. oraz fundacji tego obiektu.

Idąc w kierunku parku, po lewej stronie widzimy budynek szkoły wybudowany w latach 1935–1939, dzięki staraniom ks. Jana Wiśniewskiego i Janusza Łackiego w miejscu dawnej murowanej karczmy. Na placu szkolnym rośnie dąb katyński posadzony w 2010 roku.

Plebania w Borkowicach

Tablica pamiątkowa na starym Klasztorze

Naprzeciw szkoły widoczny jest budynek wzniesiony w 1919 roku, w którym mieściła się niegdyś organistówka z salą ludową. Nad frontowym wejściem znajduje się tablica z napisem:

*Wzniosłem przybytek
Bogu na chwałę
Ojczyźnie na cześć
Wam na pożytek
X.J.W.P.B.K.S.. 1919*

Gdy pójdziemy dalej, na skraju wsi po lewej stronie zobaczymy interesujący zespół podworski, składający się z dworskiego spichlerza, zabudowań gospodarczych i dworskiego czworaka. Murowany spichlerz z XIX wieku jest pokryty mocno zniszczonym gontem. W pobliżu spichlerza, nad stawem, widzimy przydrożną kamienną figurę św. Jana Nepomucena z XVIII wieku.

Spichlerz

Po przeciwnej stronie ulicy dostrzeżemy figurę Chrystusa ufundowaną przez Dembińskich w 1923 r. Do parku wchodzimy przez bramę, w której pobliżu znajduje się legendarne „Madejowe łóżce” przywiezione z niekłańskich lasów w 1880 roku przez księcia Stanisława Czetwertyńskiego. Po prawej stronie zauważymy ślady po zniszczonej dworskiej lodowni.

W parku znajduje się wiele okazów starych drzew, m.in. 350-letni platan, 200-letni modrzew i 200-letni buk pospolity. Lipowymi i grabowymi alejami dojdziemy do pałacu Dembińskich, którego architektoniczny projekt opracowali Władysław Marconi i Zygmunt Hendel w stylu eklektycznym. Pałac ma regularną sylwetkę, nakrytą dachem z mansardami. Zewnętrzną ornamentyką imituje on plenerowe rezydencje magnackie, jakie istniały we Francji. Pałac wybudowany został na początku XX wieku.

Wokół wcześniejszego dworu powstał w połowie XIX wieku park w stylu angielskim. Istniały w nim groty, aleje, statua oraz kopiec głodnych usypany na wzór kopca krakowskiego.

Pomnik przyrody – platan klonolistny

Pałac Dembińskich

Przystań koła łowieckiego „Szarak”

Kopiec ten usypali biedni ludzie, zarobkując w ten sposób w połowie XIX wieku. Na szczycie kopca rósł do niedawna potężny jesion. W pobliżu pałacu znajduje się bardzo zaniedbany dom rządcy wpisany do rejestru zabytków. Borkowice opuszczamy malowniczą aleją lipową. Dochodzimy do skraju lasu, mijamy leśniczówkę i idziemy w górę szeroką leśną drogą wiodącą przez bogaty mieszany las. Po kilkuset metrach mijamy przystań myśliwych koła Szarak. Za zgodą leśniczego można tu odpocząć, rozpaścić ognisko i zorganizować posiłek. Po kolejnych kilkuset metrach skręcamy w prawo i po kilku minutach dochodzimy do znaku prowadzącego na Krakową Górę (opis tego owianego legendą wzgórza znajduje się w rozdziale Atrakcje turystyczne). Z Krakowej Góry schodzimy wzdłuż oryginalnej drogi krzyżowej, której XIV stacja znajduje się na wzgórzu, a I przy Klasztorze sióstr Benedyktynek. Przy zejściu z Krakowej Góry, po lewej stronie, na wzniesieniu, dostrzeżemy nagrobek czterech braci Prasowskich z Ninkowa zmarłych na cholerę w 1894 r.

VII stacja drogi krzyżowej

Nagrobek na cmentarzu cholerycznym

kilkuset metrów znajdziemy się na cmentarzu parafialnym.

Cmentarz ten funkcjonował w latach 1827–1900 oraz od 1912 roku do chwili obecnej. Kilka razy był powiększany. W latach 1900–1912, kiedy się zappełnił, zorganizowano cmentarz na wzgórzu pod Ruszkowicami, ale z powodu sporej odległości, powrócono do pochówku w Borkowicach. Na cmentarzu, poza grobami parafian, znajdują się: kaplica rodziny Dembińskich, groby sześciu borkowickich proboszczów: ks. Antoniego Gołębiowskiego, ks. Franciszka Szpotowicza, ks. Ignacego Cielenkiewicza, ks. Jana Wiśniewskiego, ks. Hieronima Cieślakowskiego i ks. Mieczysława Ośki, nagrobek Antoniego Gaszyny - powstańca styczniowego z 1863 roku grób mieszkańców Bryzgowa pomordowanych przez Niemców w 1944 r. i metalowy nagrobek płk. Franciszka Żarskiego, uczestnika powstania listopadowego. Po wyjściu z cmentarza wracamy chodnikiem do centrum Borkowic.

W miejscu cmentarza cholerycznego istniał wcześniej, w latach 1795–1827, cmentarz parafialny, który został przeniesiony do Borkowic. Gdy dojdziemy do ulicy ks. Jana Wiśniewskiego, skręcamy w lewo i po przejściu

Cmentarz parafialny w Borkowicach

» Szlak im. Jadwigi i Mariana Wróblewskich – Borkowice – Bolęcín – Borkowice

Borkowice – stary cmentarz pod Ruszkowicami (przydrożna figura z żelaznym krzyżem ufundowanym przez Kałużyńskich w 1862 roku Słowa: „serc naszych życzenie” wyrażały pragnienie wskrzeszenia Ojczyzny będącej w niewoli) – Ruszkowice – Luszytk – ulica Zalewowa – Topornia (ośrodki wypoczynkowe, zalew) – zielony szlak do Rudna – Bolęcín– Janów– Wymysłów – Rudno – Ruszkowice folwark (dworek, szkoła muzyczna) – Gródek – Borkowice.

» Szlak im. Róży Dembińskiej – Borkowice – Kochanów – Borkowice

Borkowice – ulica Leśna – leśniczówka – przystań myśliwych koła Szarak – kapliczka św. Huberta – Bryzgów – Rusinów– Kochanów – kładka przez Jabłonicę – Ostrówek – Wola Kuraszowa – zielony szlak do Borkowic.

Kapliczka św. Huberta

» **Szlak im. Antoniego Małachowskiego – Borkowice – Bryzgów – Borkowice**

Borkowice – Gaj – Ruszkowice folwark – Dąbrowa – Janów – Bolęcín – Bryzgów – Galapatów – Wola Kuraszowa – Kolonia Ninków – Ninków – Biała Głina – Borkowice.

» Szlak im. kpt. Janusza Łackiego – Borkowice – Niska Jabłonica – Radestów

Borkowice – stawy – Gródek – Zdonków – rzeka Lutnia – Politów – Niska Jabłonica – Goworek – Ninków – Lisie Doły – Radestów.

Buk czerwonoлистny w Radestowie

» Szlak im. Wojciecha Krygiera – Rzuców – Bryzgów – Wandów

Rzuców – Wola Kuraszowa – Galapatów– Kalapatów (figurka z 1945 r. pozostała po dawnej osadzie) Bryzgów – Rusinów – Kochanów – Nowinki (pomnik ofiar hitleryzmu) Rzuców – Smagów – Niska Jabłonica – Goworek – Wandów.

Szlaki sportowe

Duża ilość wzniesień na terenie gminy daje możliwości organizacji tras dla sportowców. Mogą to być szlaki biegów przełajowych, biegów narciarskich i trasy dla rowerów górskich. Wzniesienie Krakowa Góra nadaje się na zorganizowanie dwóch narciarskich tras zjazdowych. Zgodę na lokalizację wyciągów muszą wyrazić właściciele gruntów.

SIT NOMEN DOMINI BENEDICTUM

IHS T A

VENIENS VIDIUS DEVS VECIT

1683-1933

Krakowa Góra - tablice pamiątkowe

BYŁ CZŁOWIEK POŚŁANY OD BOGA IMIENIEM JAN III
PANU BOGU WSZECHMOCNEMU NA CHWAŁĘ
MARYI NAJSWIĘTSZEJ KROLOWEJ POLSKI NA CZEŚĆ
NA PAMIĄTKĘ 250 LECIA ZWYCIĘSTWA KRÓLA JANA III
OBROŃCY CHRZEŚCIANSTWA POD WIEDNIEM
WZNIÓSŁ TĄ KAPLICĘ I POŚWIĘCIŁ KS. JAN
WIŚNIEWSKI PROB BORKOWICKI KANONIK KAPITUŁY
SANDOMIERSKIEJ.

W 1933 R.

Bibliografia

1. Archiwum Państwowe w Kielcach, Urząd Wojewódzki Kielecki , sygn. 3979, 3939, 4399.
2. Akta Gminy Borkowice, sygn.. 67, 76, 68.
3. Archiwum Parafialne w Borkowicach, Książka Uchwał Zgromadzenia Młodzieży Polskiej, Kronika kościoła parafialnego w Borkowicach spisana przez ks. Stanisława Wysockiego w 1797 r.
4. Adamczyk W. B., Historia szkoły podstawowej w Borkowicach, mps. w posiadaniu autora, Borkowice 2008 r.
5. Bielecki R., Oficerowie powstania listopadowego, t. 2, Warszawa 1996 r.
6. Borzobohaty W., „Jodła”. Okrąg radomsko – kielecki ZWZ – AK, Warszawa 1988 r.
7. Fidos J., Olszewski D., Ksiądz Jan Wiśniewski 1876–1943. Życie i działalność, Kielce 2000 r.
8. Fidos R., Fidos J., Borkowice. Przewodnik turystyczny, Borkowice 2000 r.
9. Fidos R., Kpt. Janusz Łącki 1902–1940, Borkowice 2008 r.
10. Gail. T., Herbarz Polski od średniowiecza do XX wieku, Gdańsk 2007 r.
11. Kronika Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i byłych więźniów politycznych, koło gminne w Borkowicach (założona w 1995 r.)
12. Kronika parafii pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Rzucowie (założona w 2003 r.)
13. Kronika Ochotniczej Straży Pożarnej w Borkowicach.
14. Krygier E., Katalog zabytków budownictwa przemysłowego w Polsce, tom VI, 2.1, Wrocław-Warszawa, 1979 r.
15. Małecki Z., Między Wisłą a Pilicą. Miechowskie - Opoczyńskie. Studium porównawcze. (1815–1864), Kielce 1996 r.
16. Markowski M.B., Obywatele ziemscy w województwie kieleckim 1918–1939, Kielce 1993 r.
17. Materiały promocyjne powiatu przysuskiego, mapa turystyczna gminy Borkowice.
18. Piwek J., Działalność gospodarcza Małachowskich w XVIII i XIX wieku, Kielce 1999 r.
19. Siarczyński F., Opis powiatu radomskiego, Radom 2004 r.
20. Wiśniewski J., Dekanat konecki, Radom 1913 r.

Gmina Borkowice

Mapa Turystyczna

Legenda

- Punkt widokowy
- Przystań
- Kościół lub kaplica
- Grodzisko
- Pomnik przyrody
- Miejsce pamięci
- Obiekt zabytkowy
- Przydrożny krzyż lub figurka
- Szlak turystyczny
- Droga wojewódzka
- Droga lokalna utwardzona
- Droga gruntowa

Nota o autorze

Robert Fidos – Robert Fidos – magister historii, wójt gminy Borkowice, w latach 1994–2010 dyrektor Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Borkowicach, współzałożyciel Stowarzyszenia na rzecz rozwoju i promocji gminy Borkowice oraz Towarzystwa Kulturalnego im. Oskara Kolberga w Przysusze, ludowiec, instruktor Związku Harcerstwa Polskiego, historyk regionalista, autor przewodników i opracowań: Przewodnik turystyczny po gminie i parafii Borkowice, Tarnobrzeg 1994; Sanktuarium Matki Bożej Staroskrzyńskiej, Skrzyńsko 2000; Borkowice – przewodnik turystyczny, Radom 2000; kpt. Janusz Łącki 1902–1940, Radom 2008; Rys historyczny miejscowości Borkowice, w: Zespół Szkół Rolniczych im Stanisława Staszica w Borkowicach w latach 1948–1998, Borkowice 1998; Mallet-Malletski de Grandeville Jan Chrzyciel, w: Świętokrzyski słownik biograficzny, T. 2, 1795–1918, pod red. Jerzego Szczepańskiego, Kielce 2009; Borkowice 1309–2009, Radom 2009; Borkowickie cmentarze, Skarżysko-Kamienna 2012. Współautor opracowań: Przysucha. Historia miasta od czasów najdawniejszych do 1945 r. pod redakcją S. Piątkowskiego, Przysucha 2005; Przysucha i okolice- przewodnik turystyczny, Radom 2008 ; Matka Boża Staroskrzyńska, Skrzyńsko 2008; Dobra Chlewiska w czasach Stanisława i Romana Sołtyków, w: Z dziejów powiatu szydłowieckiego, sesja II, pod red. Grzegorza Miernika, Szydłowiec 2010. Autor artykułów: Nieznane fakty z pobytu Kolbergów w Przysusze; Dzieje szkoły w Politowie; Ewangelicy w Przysusze w latach 1797–1864; Nauczyciele szkoły elementarnej w Przysusze w latach 1816–1915; Sylwetki uczestników powstania styczniowego – mieszkańców gminy Borkowice; Cadykowie z Przysuchy.

Europejski Fundusz Rolny
na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Program
Rozwoju
Obszarów
Wiejskich
na lata 2007-2013

„Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
Europa inwestuje w obszary wiejskie”
Projekt pn. „Przewodnik Turystyczny Gminy Borkowice”
współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Osi 4 Leader Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich
na lata 2007–2013

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

